

מסכת נדה

פרק שמאי

הדם. וכל המחלוקת היא רק ביחס לטומאת הקדשים שנגעה בהם – האם גזרו חכמים שתטמא למפרע ב"טומאת ספק" טהרות של קדשים בלבד. [וביחס לטהרות של תרומה נחלקו אמוראים].

כמו כן נחלקו התנאים המחמירים לגזור עליה טומאה למפרע – מהו משך הזמן למפרע שגזרו עליה שבו תטמא טהרות קדשים למפרע.

אשה שיצא דם ממקור דמיה הרי היא טמאה.

מדאורייתא אין היא טמאה אלא אם הרגישה ביציאת הדם, אבל מדרבנן כל יציאת דם מהמקור מטמאת אותה. ואפילו אם רק יצאה טיפת דם זעירה אל המעבר שבין הרחם ובין פתח היציאה מגופה, ולא יצאה עדיין החוצה, הרי היא טמאה בטומאת נדה.

מעבר זה נקרא "פרוזדור".

מתניתין:

ב-א

שמאי אומר: כל הנשים הרואות דם בשעה שבודקות עצמן⁽¹⁾ – דיין שעתן! שמשעת הראייה ואילך בלבד הן טמאות, ולא גזרו חכמים עליהן "טומאה למפרע", ואין הן מטמאות קדשים [ותרומה] שנגעו בהן לפני שעת הראייה.

הלל אומר: גזרו עליהן חכמים שיטמאו תרומה וקדשים למפרע – מפקידה, משעת הבדיקה הקודמת, ועד לפקידה, לבדיקה שעשתה עתה, שבה היא ראתה דם.

במשנה שלפנינו נחלקו תנאים האם יש לחשוש בכל אשה הרואה שדם יוצא ממנה, ולא הרגישה ביציאתו, שמא כבר יצא הדם מקודם לשעת ראייתה אל הפרוזדור, ושהה בו, ונמצא שהיא טמאה למפרע, משעה שיצא הדם מהרחם אל הפרוזדור, והטהרות שנגעה בהם הם ספק טמאות, או שאין לחשוש לכך.

בגמרא יתבאר שמדאורייתא אין לחוש, אם מצד שיש להעמיד את האשה בחזקת טהרתה, ואם מצד שלא הרגישה ביציאת

1. במה שהיא טמאה, ואם הדם זב מגופה ללא בדיקה, אין חידוש במה שמטמאה מכאן ואילך. לכן פירש"י שהדם נמצא על ידי בדיקה, וקא משמע לן שטמאה כבר מתחילת הבדיקה. וראה עוד ברש"ל ורש"ש, ובסדרי טהרה בחידוד

1. מדברי רש"י משמע שראיית הדם היתה על ידי בדיקה, ולא שיצא הדם מעצמו. וכן כתב רש"י לקמן [ג א ד"ה "מרגשת"]. ומבאר המהר"ם את הכרחו של רש"י לומר כך, משום שמשמעות הלשון "דיין שעתן" היא שיש חידוש

ואפילו לימים רבים גזרו טומאה למפרע. שאם היתה הבדיקה הקודמת זמן רב לפני הבדיקה שראתה בה דם – הרי היא מטמאת את כל הקדשים [והתרומות] שנגעה בהם לאחר הבדיקה הקודמת.

וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה!

שאינ לנו להחמיר יותר מדאי לזמן רב למפרע כהלל, מפני שכתלי בית הרחם אינם מעמידים את הדם זמן רב, אלא כאשר יוצא הדם לפרוזדור, הרי הוא יוצא משם אל מחוץ לגופה לאחר פרק זמן קצר.

ולא כדברי שמאי שמקיל יתר על המידה שלא לגזור עליה כל טומאה למפרע.

אלא יש לגזור טומאה למפרע באופן הזה:

א. תקופת הזמן של מעת לעת – ממעטת על יד, מתקופת הזמן, של "מפקידה לפקידה"! והיינו, אם הבדיקה הקודמת, שבדקה ולא מצאה בה דם, היתה לפני מספר

ימים, דיינו שנגזור עליה שתטמא למפרע רק מעת לעת, ולא תטמא למפרע עד זמן הפקידה הקודמת.

ב. וכן מפקידה לפקידה – ממעטת על יד מעת לעת! שאם היה פרק הזמן של "מפקידה לפקידה" קצר מפרק הזמן "של מעת לעת", וכגון שבדקה את עצמה בבוקר⁽²⁾ ומצאה עצמה טהורה ובערב בדקה ומצאה דם, אינן היא מטמאה למפרע מעת לעת אלא רק עד שעת הבדיקה בבוקר, שהרי בדקה עצמה אז ומצאה עצמה טהורה.

ג. כל אשה שיש לה וסת קבוע ובדקה עצמה בשעת וסתה ומצאה דם – דיה שעתה! שלא גזרו עליה שתטמא למפרע, משום דאמרינן "אורח [הוסת] – בזמנו בא" ואין לחשוש שהקדים!

ד. והמשמשת בעדים, שבדקה את עצמה לפני התשמיש ואחר התשמיש ב"עד", בסדין, ומצאה עצמה טהורה, הרי בבדיקה זו גם היא נחשבת כ"פקידה" – וממעטת אותה הפקידה על יד מעת לעת ועל יד

הלכות בענין זה.

2. מרש"י נראה, שדעת חכמים היא, שמפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת דוקא בכגון שבדקה שחרית ומצאתה טהורה, וחזרה ובדקה ערבית, ומצאתה טמאה. שכן כתב רש"י, "דאמרינן לקמן במתניתין, פעמים שצריכה להיות בודקת, שחרית ובין השמשות, לא מטמאין טהרות של ליל אמש, דהא בדקה שחרית ומצאתה טהורה". ומפרש המהר"ם שכוונת רש"י לומר, כי דוקא כאשר בדקה מחמת תקנת חכמים, שחייבה לבדוק שחרית וערבית, היא ממעטת על יד מעת לעת. אבל אם

בדקה סתם מעצמה תוך מעת לעת, אינה ממעטת, כיון שאינה מדקדקת יפה בבדיקתה זאת. ורק בבדיקה שהיא מחמת תקנת חכמים היא מדקדקת יפה. והגרעק"א [המובא בספר "וזאת ליהודה"] תמה מהגמרא להלן [ד ב], שמבואר בה כי גם אם בדקה עצמה סתם תוך היום היא ממעטת. ובפתחי נדה [ד ב] כתב, שגם המהר"ם מודה שאם בדקה בשחרית כתקנת חכמים וחזרה והוסיפה לבדוק בחצי היום, ממעטת על יד מעת לעת. וכוונת המהר"ם היא רק כשלא בדקה בשחרית כדינה, ובדקה מעצמה באמצע היום, שבדיקה זאת אינה ממעטת.

מפקידה לפקידה! שאין היא מטמאה למפרע אלא עד שעת התשמיש, שהרי אז בדקה עצמה ומצאה שהיא טהורה.

כיצד אמרו "דיה שעתה" באשה שיש לה וסת קבוע, או לשמאי בכל אשה?

כגון, שהיתה **יושבת במטה** והיתה **עפוקה בטהרות**. ופרשה מהמיטה, וסמוך לאחר פרישתה מהמטה היא **ראתה** דם, הרי היא בלבד **טמאה**, מכאן ולהבא. ואילו הן, הטהרות שעסקה בהם בהיותה יושבת במטה — **טהורות!**

אף על פי שאמרו חכמים והלל באשה שאין לה וסת **שמטמאה** למפרע **מעט לעת**, לא אמרו זאת אלא ביחס לכך שהמרנו לטמא את הטהרות שנגעה בהן למפרע, אבל את שבעת ימי נדתה היא **אינה מונה אלא משעה שראתה** את הדם ואינה חוששת למנותם מעט לעת למפרע [שאם היתה צריכה לחשוש למנותם מעט לעת למפרע היה המנין למפרע גורם להקדים את י"א ימי זיבתה, המתחילים לאחר שבעת ימי נדתה].

גמרא:

שנינו במשנה שיטתו של שמאי שאין גוזרים בנדה טומאה למפרע.

והוינן בה: **מאי טעמא דשמאי?** מדוע אין הוא חושש להחמיר, ואפילו לא ביחס לטהרת קדשים? והרי יש מקום לחשוש שמא יצא הדם קודם, אלא שהעמידוהו כתלי בית הרחם, ואילו היתה בודקת קודם לכן יתכן שהיתה מוצאת אז דם?

ומתריצינן ארבעה תירוצים בכיבור שיטתו של שמאי אמאי אין מקום לגזור טומאה למפרע:

הסבר ראשון:

קסבר שמאי, כיון שהדבר הוא ספק — **העמד אשה על חזקתה, ואשה בחזקת טהורה עומדת** קודם שראתה את הדם⁽³⁾.

והלל סבר: **כי אמרינן "העמד דבר על חזקתו"** הוא רק **היבא** דלית ליה לדבר שמעמידים אותו על חזקתו **ריעותא מנופיה**. אבל האי **איתתא**, אשה הרואה דם, כיון ב-ב

בשעה שנתעסקה בטהרות, ניתן להעמידה על חזקתה זו, לפי שבחזקה זו אין בה ריעותא. וברש"י בקידושין [עט א] מדייק הגר"א [אהע"ז [לז יג] ו"שער המלך" [אישות ג יד] שלעולם אין עדיפות של חזקה דמעיקרא על חזקה דהשתא. ותמהו על זה מסוגיית הגמרא כאן, שכולי עלמא סוברים שלגבי חולין כן מעמידים אותה על חזקתה, שהרי אף להלל, מה שאינו מעמידה בחזקתה אין זה כי אם חומרא בתרומה וקדשים [כמבואר להלן בגמרא ו א]. ולהסבר "התורת יקותיאל" לא קשה כלל.

3. רש"י פירש בטעמו של שמאי, שמעמידים את האשה על חזקתה "שהיתה קודם ראייה, כשנתעסקה בטהרות אלו". ותמה הרש"ש, שהרי על זמן זה אנו דנים אם כבר היתה טמאה, ואם כן, רש"י היה צריך לפרש שמעמידים אותה על חזקתה שמשעת הבדיקה הראשונה.

ובספר "תורת יקותיאל" [יח א] מבאר, שכאשר יש ריעותא לפנינו, כמו כאן, שיש דם לפנינו, ל א יתכן לדון חזקה דמעיקרא, ורק משום שהחזקנו אותה **בפועל בחזקת טהורה**,

דמגופה קחזיא את הדם המטמא אותה בטומאת נדה – הרי זה ריעותא בחזקתה(4).

הילכך, לא אמרינן אוקמה אחזקתה שהיתה בטהורה(5).

4. בטעם הלל שלא מעמידים אותה על חזקתה כיון ש"מגופה קחזיא", פירש"י, משום "שמועדה ועלולה לראות". והמהרי"ט [יא] פירש, שהיא חזקה העשויה להשתנות, שאינה חזקה. ובשב שמעתתא [ג י] נקט שחזקה כזו כן הוי חזקה, וכאן אין זה אלא חומרא בתרומה וקדשים, כמפורש כאן בתוס' ד"ה "מעט לעת". ותמה על המהרי"ט שכתב דלא כתוספות.

הט"ז [יו"ד שצז ב] נוקט, כי מי ששמע שמת לו מת אך אינו יודע אם כבר עברו שלשים יום מיום המיתה, שאז אינו חייב לישב שבעה, אינו צריך להתאבל עליו, כיון שלא מעמידים על חזקה דמעיקרא שהיה קרובו חי אלא רק כל זמן שאינו מבורר שמת. אבל כשמבורר שמת, אזי חזקה דהשתא שהוא מת, עדיפא, כיון שכל חי עומד למות. והרש"ש תמה מסוגיין על דבריו, שאף הלל, הסובר שלא מעמידים על חזקה מטעם זה, לא אמר זאת אלא כחומרא לתרומה ולקדשים. אבל לחולין הוא מודה שמעמידים אותה על חזקתה הקודמת.

ובעיקר הטעם שהלל מודה שהיא טהורה לחולין יש כמה טעמים ב"ראשונים". בתוספות ד"ה "מעט לעת" מדויק כמו שכתב "השב שמעתתא", משום שמעמידים אותה על חזקתה. אך הרמב"ן כתב טעם אחד משום חזקת הטהרות, ועוד כתב הרמב"ן טעם אחר, שגם אם אין לאשה חזקה כלל, מכל מקום לומדים מסוטה שטומאה למפרע טהורה לגמרי, ורק משום מעלה דקדשים תולין ולא מטהרים. ולפי זה לא קשה על המהרי"ט והט"ז.

5. הראשונים כאן דנו למה לא מעמידים את הטהרות על חזקתם, בין להלל, שמטמא בתרומה וקדשים, ובין לשמאי, למה הוצרך לחזקת

האשה.

בתוספות רי"ד ביאר, כיון שודאי נגעה בטהרות, והספק הוא אם היתה כבר טמאה באותו זמן, לא יתכן להעמיד הטהרות על חזקתם.

הרמב"ן להלן [יח ב] נוקט טעם זה גבי תינוק הנמצא בצד העיסה ובצק בידו, שאם ודאי נגע התינוק בעיסה, שורפין אותה, לפי שהיא טמאה בודאי. ומוכיח כן מפרק "המפלת" (כו א), ששינינו שם: שליא בבית, הבית טמא, לפי שרוב שליות יש בהן ולד. ולא אמרינן סמוך מיעוט שליא שאין בהן ולד לחזקת הבית שהוא טהור, כי היות ויש שליא בבית אין חזקתו של בית כלום, אלא הרי הבית כשליא. ומבואר בלשון הרמב"ן הטעם, שאם ודאי נגע התינוק בעיסה, לא מעמידים אותה בחזקתה, משום הכלל שיש לרדן את סיבת הספק ושוורשו, וכל שיש הכרעה ברורה על שורש הספק, מוכרע גם מה שמסובב מאותו ספק. וכיון שיש הכרעה על התינוק שהוא ודאי טמא, מכח רוב תינוקות מטפחין באשפה, שהוא ודאי נגע בטומאה, לכן אין דנים מצד חזקת העיסה כלל, לפי שדינה של העיסה הוא כדין התינוק, כמו שדין הבית הוא כדין השליא.

והרמב"ן כאן פירש, כיון שהאשה "מגופה קחזיא", לכן לא מעמידים אותה על חזקתה אלא חיישינן שמא היא טמאה, לענין תרומה וקדשים. אבל לחולין, אף שיש לחוש, כיון שאין הכרעה ודאית לטומאה, מעמידים את הטהרות על חזקתם. ואין זה סתירה לדבריו להלן [יח ב], כיון שלא דנים חזקה כאשר "ודאי נגע" אלא רק כשיש הכרעה ודאית בשורש הספק. אבל כאן, שאינו אלא "ספק", שפיר מעמידים הטהרות על חזקתם לענין חולין, ורק לתרומה וקדשים

ופרכינן, בין לשמאי ובין להלל⁽⁶⁾: ומאי שנא אשה הרואה דם מהדין האמור במקוה?

דתנן: מקוה שהיו בו ארבעים סאה מים, והיה אותו המקוה ראוי לטבילה, ולאחר זמן נמדד המקוה ונמצא חסר מהשיעור הראוי לטבילה, הרי כל הטהרות שנעשו על גביו, והיינו, הטהרות שנעשו בכלים שהיו טמאים והוטבלו באותה המקוה, למפרע, — בין שהיה המקוה ברשות הרבים, בין שהיה ברשות היחיד — טמאות אותן הטהרות בטומאה ודאית!

לשמאי קשיא, שהרי כאן מוכח שמטמאין את הטהרות למפרע, ולא אמרינן העמד

מקוה על חזקתו. ולמה מעמיד שמאי את האשה בחזקת טהרה.

להלל קשיא מה שמטמאים לטהרות בטומאת ודאי.

דאילו בטומאה מעת לעת למפרע שבנדה, מטמאין את הטהרות רק בטומאת ספק, ש"תולין" את הקדשים [או את תרומה] שנגעה בהם — לא אוכלין אותן, ולא שורפין אותן, כי הם רק ספק טמאין.

ואילו הכא, במקוה שנמצא חסר — מטמאין לטהרות בטומאת ודאי, ושורפין עליה את הקדשים [והתרומה]. שהרי מטמאים אפילו

חיישינן. וברמב"ן ריש פרק "המפלת" [כא א] מפורש יסוד זה.

ועיין בקובץ שיעורים [ח"ב ב] שהכריח כן ברמב"ן מסוגיית הגמרא בכתובות [יד א]. ולפי זה, התוספות רי"ד שתייך כאן שלא מעמידים טהרות על חזקתם משום היסוד של "ודאי נגע", סובר שגם כאשר אין הכרעה על שורש הספק אי אפשר לדון חזקת הטהרות. וטעמו, משום שסוף סוף יש בה ריעותא במה ש"ודאי נגעה". וכן מבואר דעת הרשב"א ר"פ "המפלת" [כא א].

ובשו"ת נפש חיה [יו"ד ג א] האריך בטעם החסרון ב"ודאי נגע", אם הוא משום ריעותא בחזקה, או משום שההכרעה היא לפי שורש הספק.

[ראה בית יעקב כתובות [יד א] שיש שני אופנים של חזקה: א. חזקה המסלקת את הספק. ב. חזקה של דין הנהגה, בגדר "אל תפסלנו מספק", והוא במקום שיש ריעותא לפנינו].

ועיין ברמב"ן שם, שמביא ראייה מסוגייתנו שלהלל אין לאשה חזקה גמורה כיון שיש בה ריעותא דחזיא מגופה, ולפיכך אין חזקה אלא

רק בגדר של "אל תפסלנה מספק", ולכן, אף שמטהרינן לחולין, מכל מקום, בתרומה וקדשים החמירו].

שיטת רש"י להלן [יח ב] שמעמידים על חזקה גם אם "ודאי נגע". וכן נראה דעת תוספות (שם ד"ה "למעוטי"). וברש"י במסקנת הסוגיא [ב ב ד"ה "תרתין"] מבואר שטעם הטהרה באשה לחולין הוא משום חזקת טהרות. ועיין עוד בסדרי טהרה [קצט מ] ובאחיעזר [יו"ד א] שהאריכו עוד בענין זה.

6. לדעת רש"י קושיית הגמרא היא בין להלל ובין לשמאי. אך חידושי הר"ן נוקט שיעקר הקושיא לשמאי, כיון שהוא סובר להעמיד האשה על חזקתה לגמרי לטהר אף תרומה וקדשים, אם כן, זה ודאי גמור ולא שייך לומר "תרתין לריעותא", כיון שהוכרע שורש הספק. אבל להלל, שאינה חזקה גמורה, מסתבר שכאשר יש ריעותא אחת היא ספק, וכשיש תרתין לריעותא תהיה טמאה ודאי. וכעין זה מבואר בתוס' [ג ב ד"ה "איכא"].

הוגנת!

והוינן בה: **אדרבה!** נאמר העמך את המקוה על חזקתו שהיה כשר לטבילה, ואימא לא חסר המקוה בזמן שהוטבל בו הכלי, אלא רק עתה אירע שנחסר! (8)

ומתצינן: הרי מקוה חסר לפניך! ויש להתחשב ברעותא שבחזקה שהוא חסר לפנינו (9).

כשהיה המקוה ברשות הרבים, ואילו היה לנו ספק בטומאה היה עלינו לטהר, דהא קיימא לן שכל ספק טומאה ברשות הרבים הרי הוא טהור! (7)

ומשנינן: **התם**, במקוה, הטומאה היא ודאית למפרע, **משום דאיכא למומר** — העמך את הכלי **הטמא** שהוטבל במקוה על חזקתו שהוא טמא, והטבילה בספק מקוה כשרה אינה מוציאתו מחזקת טמא, ואימא שדינו של הכלי הרי הוא כמי שלא טבל טבילה

כללא של "ודאי נגע" להכריע לפי שורש הספק. ובחמדת שלמה [יו"ד ד ו] העלה סברא, כיון שכל כשרות המקוה היא רק לטהר טמאים, אין מקום לדון על המקוה אלא כלפי הטובל, וודאי שבשאר מקומות גם התו"י סוברים את הכלל של "ודאי נגע".

9. בחידושי הר"ן מבאר עיקר השקלא וטריא בגמרא, שבתחילה הבינה הגמרא שטעם שמאי לטהר האשה הוא משום שמעמידים אותה על חזקתה בתורת ודאי גמור, שאין כלל ספק. ולפיכך שואלת הגמרא שהוא הדין במקוה, כיון שחזקת המקוה היא שורש הספק, נעמידו על חזקתו כדין ודאי גמור, ולא נדון כלל את חזקת הטמא הטובל, לפי שודאי טבל לפנינו. ומתרצת הגמרא, שהרי "חסר לפניך", דהיינו, שאף לשמאי, כל שהמקוה חסר לפניך, אזי אין גדר של החזקה כודאי גמור, כי מה שעכשיו חסר לפניך עושה ספק, ואם כן, אין עדיפות כאן לחזקת המקוה, אף שהיא שורש הספק, כיון שאין על ידה הכרעה ברורה, וכל עדיפות חזקה הפותרת את שורש הספק היא רק כשיש על ידה הכרעה ברורה. וכאן כיון שהוי ספק, יש לדון את חזקת הטמא. ובחזו"א [יו"ד רטו] מוסיף לבאר, שמטמאים הטהרות בודאי משום חזקת הטמא. אף שלכאורה הרי ודאי טבל, וגם

7. כך פירש"י. אך בתוס' פירשו שמלשון רבי שמעון בסוף אותה משנה הסובר שברה"י תולין משמע שלרבנן טמאות היינו בודאי. ובמהרש"א מבאר שרש"י ותוס' הולכים לשיטתם אם באשה הרואה דם שמטמאים למפרע הדין כן רק ברה"י. אבל ברה"ר אומרים שספק טומאה ברה"ר טהור, וכן שיטת רש"י ולכן פירש כאן הראיה שטמאות ודאי כיון שמטמאים אף ברה"ר, אך בתוס' [בד"ה "מעט לעת"] סוברים שמטמאים אשה מעט לעת מספק אף ברה"ר ולכן הוצרכו כאן לפרש ההוכחה באופן אחר.

8. בקושיית הגמרא יש ב' שיטות: תוס' הרא"ש ביאר, שצריך לטהר ודאי, ואף שיש חזקת טמא, מכל מקום, חזקת המקוה עדיף. ואין להסתפק שמא לא טבל טבילה הוגנת כיון שנמצא המקוה חסר ונעמיד את הטובל על חזקת טומאתו, משום שיש הכרעה על סיבת הספק, שהיא המקוה, להעמידה על חזקתה שהיתה מלאה, ולכן אין לדון את חזקת המסובב, דהיינו הטובל, שהיה טמא. ומוסיף תוס' הרא"ש שאף חזקת טמא של הטובל קלושה, כיון שהוא ודאי טבל לפנינו. אך תוס' ישנים קידושין [עט א] וכן המהרש"א והמהר"ם פירשו קושיית הגמרא שיהא "ספק", כיון שיש חזקת המקוה כנגד חזקת הטמא. ולכאורה מבואר שאינם סוברים

ומקשינן: אם כן, הכא נמי בטומאת נדה, הרי דם לפניך, ויש ריעותא בחזקת טהרתה, ואמאי לא גזרינן טומאה למפרע, עד לשעה שבדקה ומצאה עצמה טהורה? (10)

ודחינן: באשה אין זו ריעותא, אלא אמרינן — השתא הוא דחזאי! (11)

ומקשינן: הכא נמי במקוה שנמצא חסר נאמר — השתא הוא דחזאי?

ודחינן: הכי השתא, מהו הדמיון!?

התב, במקוה שחסר, איכא למימר שלא נחסר בפעם אחת, אלא חסר ואתא חסר ואתא, וכיון שחסרון המים הוא דבר

11. הראשונים נחלקו האם חזקה דמעיקרא עדיפה על חזקה דהשתא או לא.

דעת התוס' בסוגיין [ד"ה "דאיכא" ו"השתא הוא דחזאי"] היא, שחזקה דמעיקרא עדיפה. והוכיחו כן מתירוץ הגמרא "השתא הוא דחזאי". עוד הוכיחו מנגע באחד בלילה, שאם ראוהו חי מבערב מטהרים אף רבנן, על אף שעכשיו הוא מת לפנינו. וראה חידושי הר"ן שגדר החזקה דמעיקרא כאשר יש ריעותא בחזקה הוא, שאף על פי שיש כאן ספק, מכל מקום, דין הוא להעמיד על חזקה דמעיקרא ואל תפסלנה מספק. לאפוקי ממה שהבינה הגמרא בסלקא דעתך, שדין החזקה הוא דין ודאי גמור, ולא הוי ספק כלל.

דעת רש"י קידושין [עט א] כפי שדייקו הגר"א [באה"ע"ז ל"ז יג] ושער המלך [אישות ג יד] שאין עדיפות לחזקה דמעיקרא, והוי ספק. ולשיטתו, מה שמעמידים בסוגיין את האשה על חזקתה צריך לומר שהוא משום חזקת הטהרות. וכן כתב המחנ"א [אישות ג] ומפורש כן ברש"י [ד"ה "תרת"י"]. ו"בתורת יקותיאל" [יח א] תירץ, שכאן חזקה דמעיקרא עדיפה כיון שהחזקונה טהורה בפועל אף בזמן המגע בטהרות כמו שכתב רש"י לעיל [ב א ד"ה "העמד"י]. ועל ראיית התוס' מנגע באחד בלילה עיין מהר"ם שיש לומר הטעם משום ספק טומאה ברה"י.

בתוס' [ד"ה "השתא"] הקשו מכאן לדעת רב קידושין עט א] שביומא דמישלם שית קידושיה

חזקתו גרועה, בכל זאת, כיון שהמקוה עכשיו חסרה, וכלפיה אין שום נפקא מינה, אין דנים אלא על הטובל. ולפיכך אין הכרעת המקוה אלא לענין הגבורא, ושפיר יש לדון חזקת הטמא כנגדה. וכן כתב השערי יושר [ב ב]. ולדבריהם יוצא, שאם יהיה נידון ונפקא מינה אף לגבי המקוה, נעמיד את המקוה על חזקתו, ולא נכריע על פי חזקת הטמא, וכגון אם הוסיף ג' לוגין מים שאובין, שאם המקוה היתה חסרה מקודם, המים הללו אינם מצטרפים להשלים, מה שאין כן אם נתחסר אחר כך.

10. המהר"ם פירש הקושיא לשמאי שיהא "ספק", ונגזור לטמא למפרע כיון שאי אפשר להכריע על פי החזקה. ובמהרש"א [קידושין עט א] פירש הקושיא, שחזקה דהשתא תהא עדיפה על חזקה דמעיקרא, ונטמאה בודאי. ולפי זה קושית הגמרא היא גם להלל.

ובתוס' הרא"ש הקשה, כיון שאי אפשר להכריע משום חזקת האשה, נכריע לטהר משום חזקת הטהרות. ותירץ, שאף אם אי אפשר להכריע על פי חזקת האשה, מכל מקום, כיון שדין הטהרות הוא תולדה ממצב האשה, לא מעמידים אותם על חזקתם. וכדעת הרשב"א ריש פרק המפלת [כא א] שהבאנו לעיל, שלעולם דנים את שורש הספק ולא את חזקת התולדה, אף אם אין הכרעה ודאית בשורש הספק.

המתמשך יש לנו לומר שהחסרון שפסל את המקוה כבר אירע מקודם ואיתרע לה חזקת המקוה לפני זמן רב⁽¹²⁾.

אבל **הכא**, באשה שראתה דם, **מי איכא למימר** בראיית הדם **"חזאי ואתא חזאי ואתא"**?

ותמהינן: **ומאי קושיא** לומר שיציאת הדם הוא דבר המתמשך כמו חסרון המים במקוה שהוא דבר המתמשך?

דלמא גם הכא, בראיית הדם, אין הדם יוצא

בבת אחת אלא **"הגם הגם"** חזייתה! שהדם הולך ומתרבה במקור של האשה, ומתוך שהוא ממשיך להתרבות הוא יוצא מהמקור מעט מעט, וביציאת טיפת דם קטנה כחרדל היא נטמאת. ואם כן, גם בראיית דם נדה יש מקום לומר, כמו במקוה, שהדם יצא לבית החיצון כבר לפני כמה ימים וכבר אז היא נטמאה, ורק לאחר מכן, כשבדקה, היא מצאה אותו!?

ומשינינן: **התם** במקוה שנמצא חסר – **איכא תרתי לריעותא!** שיש לנו להעמיד את הטמא שטבל על חזקת טומאה, וכמו כן יש

אם איתא דהוה דם, מעיקרא הוה אתי. ומבואר בדבריהם שדנים טעמים אלו הנאמרים להלן בגמרא [ג א] אף להסבר הראשון בגמרא שטעמו של שמאי הוא משום חזקה. עוד עולה מתירוכם, שלא סברו את תירוץ התוס' משום שרגילות שערות לבא מהבוקר. ואם כן, רב סובר לעולם שחזקה דהשתא עדיפא על חזקה דמעיקרא, ובנדה יש טעם אחר שמעמידים על חזקה דמעיקרא.

12. הפמ"ג במשב"ז [קה ג'] מסתפק, האם החסרון של "חסר ואתאי" הוא רק חסרון בכח החזקה דמעיקרא, כיון שרגיל להתחסר, או שמא הוא מעלה בחזקה דהשתא, כי היות ואי אפשר לומר שעכשיו הוא שנתחסר, ממילא לא יתכן כלל להכריע כדמעיקרא, והוא ודאי כדהשתא. ומביא להרשב"א בתוה"ב [בית ג' ו] שלא תיתכן הכרעת חזקה דמעיקרא רק אם יש לומר שעכשיו אירע השינוי. אבל אם ודאי נשתנה מקודם, פקעה חזקתו. אך נוקט הפמ"ג, שהרשב"א לא אמר כן אלא גבי טריפות, ששם הוי חזקה שאינה מבוררת, מה שאין כן בשאר מקומות. וגבי מקוה, שאומרת הגמרא "חסר

חלים כיון שהרי היא בוגרת לפנינו, הא בסוגיין מבואר שאומרים השתא הוא דחזאי. ותירצו, שטעמא דרב הוא משום סברא מיוחדת, שרגילות השערות לבא מהבוקר. ובש"ש [ג' טז] מדייק מלשון רש"י בקידושין שטעם רב הוא משום שפוסקים על פי חזקה דהשתא כשאין חזקה דמעיקרא דנערות. ושמואל שחולק, סובר שלא הולכים אחר חזקה דהשתא גם כשאין חזקה דמעיקרא, אך בדעת תוס' אומר הש"ש, שמשמע כי גם רב לא סובר חזקה דהשתא, ורק משום סברא שרגילות שערות לבא.

ובחזו"א [אהע"ז פ' יח] ושערי יושר [ב ד] תמהו, שודאי גם תוס' סוברים שיש לפסוק על פי חזקה דהשתא, והוצרכו לסברא של שערות משום שיש חזקה דמעיקרא שהיתה נערה, שכל קושייתם היא אליבא דרב מכח סוגיין שמטהרים הנדה למפרע משום חזקה דמעיקרא. ובהכרח שלא סוברים כדיוק הש"ש ברש"י שאין חזקת נערות דמעיקרא.

ועל קושיית התוס' תירץ תוס' הרא"ש [קידושין עט א] דשאני נדה, כיון שלא הרגישה, מעמידים אותה על חזקת טהרתה דמעיקרא. וכעין זה תירץ שם הריטב"א, ששונה נדה, כי

ריעותא בחזקת הטהרה של המקוה, שהרי מקוה חסרה לפניך (13) (14).

ואתאי, אינו אלא ספק ולא פקעה חזקת המקוה לגמרי, ולכן רק בתרתי לריעותא מוכרע ודאי לטומאה.

החכם צבי [ג] נוקט שמקוה שנמצאה חסרה טיפה אחת מארבעים סאה אין ריעותא של חסר ואתאי, כיון שיש לומר שעכשיו נשתנה. **ובתורת יקותיאל** [יח ז'] חולק, לפי שסוף סוף אינה חזקה אלימתא כיון שרגילה להתחסר. עוד נוקט **החכ"צ**, שחסר ואתאי לא אומרים אלא אם מתחסר מיד אחר הבדיקה, אך אם עמד בחזקתו זמן מה ואחר כך מתחסר, אין בזה ריעותא.

13. בגדר תרתי לריעותא יש כמה דרכים: **השב שמעתתא** [ג טז] פירש באופן אחד, שמעמידים את חזקת המקוה דמעיקרא כנגד חזקת הטמא, ומכריעים על פי חזקה דהשתא, שהרי חסר לפניך. וכן כתב **הגרעק"א** [בסימן ז']. עוד דרך כתב **הש"ש**, שחזקה דהשתא מגרעת את כח החזקה דמעיקרא, ולכן מכריעים משום חזקת הטמא, שאין בה ריעותא.

וברעק"א [כתובות ט א] ביאר, שחזקה דהשתא מאלמת לחזקת טמא, ולכן היא עדיפה על החזקה דמעיקרא. ולפי זה לא אומרים תרתי לריעותא אלא כאשר הריעותא דהשתא מורה כחזקה שעמה, וכמו כאן, שהמקוה החסרה לפנינו מורה לנו שהטמא נשאר בחזקת טומאתו. **בנתיבות המשפט** [לד] ביאר, שמצרפים את החזקה דהשתא ואת חזקת טמא כנגד החזקה דמעיקרא, ונקט לפי זה, שלא מצרפים אלא חזקה המבררת. אבל חזקת ממון, שגדרה הוא "אל תוציאנו מספק" לא מצרפים. ולדבריו, תרתי לריעותא פירושו ב' חזקות כנגד חזקה אחת.

בשערי יושר שער החזקות [ב] **ובחזו"א** אבהע"ז [פ כט] ביארו הטעם שלא מכריעים על פי חזקת המקוה שהיא סיבת הספק, כיון שהמקוה ודאי נחסרה, ואין נידון עליה כלל

עכשיו, וכל הנידון הוא טבילת האדם, ולכן אין המקוה מהווה את סיבת הספק.

ובאחייעזר [ב ב י'] כתב, שהיות וכל כשרות המקוה היא רק לטהר טמאים לפיכך אין לדון את חזקת המקוה לחוד אלא לענין לטהר את הטמאים ומצרפים חזקת הטמא, ולפי זה מיישב את סוגית הגמרא בעירובין [לה א] בנתגלגל העירוב חוץ לתחום נפל עליו גל או נשרף, תרומה ונטמאת מבעוד יום אינו עירוב, משחשיכה הרי זה עירוב, אם ספק רבי יוסי ורבי שמעון מכשירים וכך ההלכה, ואומרת שם הגמרא הטעם שיש חזקה כנגד חזקה חזקת תרומה כנגד העמד אדם על חזקת תחום ביתו, ובדברבנן מספק לקולא. ולמה לא דנים משום תרתי לריעותא שהרי היא טמאה לפניך. ותירץ, ששם יש עוד נפקא מינה באותו זמן על התרומה עצמה אם נטמאה לענין אם מותר לאוכלה ומכריעים על פי חזקה דמעיקרא שטהורה היתה. **ובקהילות יעקב** [כתובות טו] ביאר שאימתי מכריעים על פי חזקת סיבת הספק רק כשיש הכרעה ברורה אך כששורש הספק לא מוכרע בכירור, רק חזקת הנהגה שמספק אל תוציאנו מחזקתו ודאי יש לדון החזקה שכנגדה ולכן דנים את חזקת הטמא כנגד חזקת המקוה שכשנמצאת חסרה כל חזקתה רק בגדר של אל תפסלנה מספק.

14. **בתוס'** [ד"ה "התם"] הקשו, למה בשחט בהמה ונמצא הסכין פגום מכשיר רב חסדא מטעם "דסכין איתרעי בהמה לא איתרעאי", דהיינו, שלא דנים הריעותא בסכין כלפי הבהמה, ומכריעים שהבהמה הרי היא שחוטה לפניך, כיון שהסכין היה בחזקת בדוק, והריעותא הוי רק בסכין, וכלפי הסכין מעמידים על חזקתו שהיה בדוק ונפגם אחר השחיטה. ואם כן, הוא הדין במקוה, לא נדון הריעותא דחסר לפניך אלא

אבל **הכא**, באשה שראתה דם **איכא** רק **חדא** לריעותא, שהורעה חזקת הטהרה של

האשה, שהרי דם לפניך, אבל בטהרות שנגעה בהם ליכא ריעותא, אלא אפשר

כלפי המקוה, ולא כלפי הטובל, ונימא דשפיר טבל, כיון שמעמידים כלפיו המקוה על חזקתה. ותירצו **תוס'** בחולין [י א], שלא אומרים כן תרתי לריעותא רק כשחסר ואתאי, שחזקת המקוה מעיקרא לא אלימה כל כך. ומבואר לתירוץ זה, שאם חזקת שלמות המקוה היתה אלימה, לא היינו דנים לומר תרתי לריעותא, אלא היינו דנים הריעותא שחסר לפניך כלפי המקוה בלבד, וממילא חזקה דמעיקרא עדיפה להכריע שהשינוי היה מאוחר, וטבילת הגברא הוי טבילה. והנה, רב הונא סובר במסכת חולין [יא] שגם בשוחט בהמה ונמצא סכין פגום, אפילו שיבר בה עצמות כל היום, פסולה, ואפילו שהחזקה דמעיקרא אלימה, לא אזלינן בתרה אף שהיא בשורש הספק להכריע כנגד מה שפגום לפניך והיא שחיטה כשירה, אלא מצרפים כל החזקות ודנים תרתי לריעותא בכל גוונא. ראה סוף ההערה.

עוד תירצו **תוס'**, שבסכין יש טעם להתיר משום ספק ספיקא. וברשב"א [חולין י א] תירץ, שסכין, כיון שיתכן ששחט בצד הבדוק הלכך הריעותא קלושה בכדי להוציא הבהמה מחזקת כשרותה. ו**באבי עזרי** [איסור"ב יח ז] מבארו על פי דברי רעק"א בתרתי לריעותא. שצריך ריעותא המורה על חזקת טומאה, וריעותא דסכין אינו מורה כחזקת האיסור.

בתורי"ד [קידושין עט א] מחלק בין סכין שבדקוהו קודם השחיטה, ובין מקוה שנמדדה הרבה זמן קודם שטבל, וריעא טפי חזקתה.

עוד הקשו **תוס'** מדין נגעי בתים, שאם טימא הכהן את הבית אף כשחזור, וחסר הנגע, מטמאים כל הנכנס אותו שבוע לבית למה לא נדון תרתי לריעותא דומיא דמקוה, נעמיד האדם על חזקת טהרה, והרי הנגע חסר לפניך.

בראש יוסף [חולין י ב] העיר שבמקוה כל מה שהחזקנוה שלימה הוא כלפי הטובל, ולכן כשנמצא חסר דנים תרתי לריעותא, אבל בבית המנוגע יש לדון כלפי הבית גופא אם טעון הסגר שני וכדומה, וכיון שכלפי הבית יש להחזיק בטומאה, ממילא כל הנכנס בו יטמא. ומוכח, שאף אם כלפי הבית אנו פוסקים שנשאר בטומאתו, מכל מקום, כלפי הנכנס לבית, הוי תרתי לריעותא, ושייך לדון את האדם לטהרה בפני עצמו, אף שאת הבית דנים לטומאה בסוף שבעה. ואין קושית **תוס'** שנטהר את הבית למפרע אלא רק כלפי הגברא שנכנס. ובזה דוחה הראש יוסף דברי **הט"ז** [א ו] בשוחט ששכח הל' שחיטה, שמצרפים למפרע כל שחיטותיו משום תרתי לריעותא, חזקה שאינה זבוחה, והרי שכח הלכות שחיטה לפניך, ולכן כל הכלים שבשלו בהם נטרפו. שהרי מדברי **התוס'** יוצא שהכלים יש להכשירם ולהעמידם על חזקתם.

ותירצו **תוס'**, שלא אומרים תרתי לריעותא רק במקוה שחסר ואתאי. אבל נגע הרגילות להתחסר בבת אחת פחות מכגריס, "לכך אמרינן התם השתא הוא דחסר, ואוקי הנגע בחזקת שלם ביציאת הכהן מן הבית. וכשיטמא הכהן את הבית, אפילו נתחסר הנגע אחר כך קודם שנכנס זה, גזירת הכתוב הוא שהבית טמא עד שיראה הכהן באש שבוע ויטהרנו". והמהר"ם פירש אריכות דבריהם, דאף על פי שלא אומרים תרתי לריעותא כשאינו חסר ואתאי, מכל מקום ליהוי **ספק**, חזקת הבית כנגד חזקת הגברא שהוא טהור. [וצ"ל שתוס' לשיטתם [יח ב] שאין מכריעים לפי חזקת שורש הספק ולא סברי דינא דודאי נגע] על זה הוסיפו שאין לדון חזקת הגברא שגזירת הכתוב שכל שיצא הכהן מהבית וטימאו אינו נטהר עד שיטהרנו הכהן ולכן אף

להעמידם על חזקת טהרתם⁽¹⁵⁾.

ועתה פרכינן לשמאי, שלא גזר טומאה למפרע, משום שמעמיד את האשה על חזקת טהרתה:

ומאי שנא אשה שראתה דם מדין חבית?

דתנן: מי שהיתה לו חבית יין של טבל, שהיה נוהג מידי פעם להפריש ממנה תרומה על חביות יין טבל אחרות. והוא היה בודק מידי פעם את החבית, שהיה טועם ממנה לדעת אם לא החמיצה, כדי שתהיה ראויה לחיות מפריש עליה תרומה על חביות יין אחרות. והוצרך לבדוק אם החמיץ היין כי חומץ ויין נחשבים לשני מינים נפרדים, ואין תורמים ממין אחד על השני. וכך היה הולך ומפריש.

ואם אחר כך נמצא שהפך היין להיות חומץ, ומשעה שהחמיץ הוא אינו ראוי להפריש ממנו על יין, שהרי מעתה הוא אינו מינו.

הרי כל ג' ימים הראשונים מזמן הבדיקה האחרונה ודאי שלא החמיץ אז היין, ואם הפרישו אותו אז כתרומה על חבית יין אחרת הרי היא תרומה ודאית והטבל שתיקן על ידה מותר באכילה בודאי.

אך מכאן ואילך, אם הפריש עליה לאחר שלשה ימים מהיום שבדק אותה, הרי היא ספק תרומה, כי שמא כבר החמיץ היין, והטבל הוא בספק מתוקן, הילכך יחזור ויפריש מהטבל תרומה נוספת.

[עיין רש"י שכך ביאר רבי יוחנן במסכת בבא בתרא.

ואילו רבי יהושע בן לוי ביאר שכל שלשת הימים לפני הבדיקה שהתגלה בה שנעשה היין חומץ אז הוא ודאי חומץ, ומכאן ואילך למפרע הוא ספק].

ומוכח מכאן, בין לרבי יוחנן ובין לרבי יהושע בן לוי, שיש להסתפק בריעותא למפרע, וקשיא לשמאי אמאי לא חשש לטמא את האשה שראתה דם למפרע?!

ומשנינן: התב, בחבית של יין, שאני, משום דאיכא למימר – העמוד טבל על חזקתו, ואימר לא נתקן? מה שאין כן באשה, שאין לנו חזקה להעמידה בחזקת טומאה.

ופרכינן: אדרבה, העמוד יין שבחבית על חזקתו, ואימר לא החמיץ בשעה שתרם ממנו?!

אם נכנס לבית אחר שכבר נחסר הנגע מכל מקום אינו נטהר, ורק אם היינו דנים משום "חסר לפניך" אי הוי חסר ואתאי, איכא ספק בעצם הטומאה דדילמא אין כלל טומאה כשיצא הכהן מהבית.

ובעיקר תירוץ תוס' תמה החכם צבי [ש], הרי גם מקוה בזמן שנחסר ממ' סאה אפילו משהו הוי בבת אחת ומאי שנא נגע ממקוה. בשערי יושר [ב יח] ביאר שנגע אין דנים אלא

על זמן ההסגר לפיכך מכריעים על פי חזקה דמעיקרא אף בחסר ואתאי שלא נתחסר בזמן ההוא רק לאחר ההסגר, מה שאין כן מקוה שדנים על כשרות המקוה ובעי להכריע מכח החזקה דמעיקרא שאירע עכשיו, כיון שחסר ואתאי ליתא לחזקה.

15. ברש"י ביאר, שמעמידים הטהרות על חזקתם שאין בהם ריעותא, ולעיל כתבנו שרש"י

ודחינן: הרי החמיין לפניך!

ופרכינן: הכא נמי באשה שראתה דם, הרי דם לפניך?!

ודחינן: באשה אמרינן — השתא הוא דחזאי דם!

ופרכינן: התם בחבית יין נמי נאמר השתא הוא דהחמיין?

ודחינן: הכי השתא?! מהו הדמיון!?

התם ביין, איכא למימר דהוא דבר המתמשך ואירע לפני הרבה זמן, דאמרינן החמיין ואתא החמיין ואתא.

אבל הכא, באשה שראתה דם, מי איכא למימר "חזאי ואתא חזאי ואתא"?

ופרכינן: ומאי קושיא לומר שגם ראית דם באשה הוא דבר המתמשך, כמו החמצת היין? והרי גם בראית דם ניתן לומר — דלמא "הגם הגם חזיתיה".

ומשנינן: התם בחבית, איכא תרתי לריעותא, דמעמידים את הטבל בחזקתו, ובנוסף הרי חומץ לפניך.

אבל הכא, באשה הרואה דם, איכא חדא בלבד לריעותא, שהרי דם לפניך, אבל אין כאן חזקת טומאה.

והשתא רמי מדין הבית של יין שהפרישו ממנה תרומה והחמיצה, אדין מקוה שנמדד ונמצא חסר:

מאי שנא הכא במקוה, שפוסקים על כל הטובלים בו למפרע דין טומאת ודאי, ומאי שנא הכא בחבית, שנוהגים בה דין ספק תרומה, ולא ודאי טבל?

אמר רבי חנינא מסורא: מאן תנא חבית — רבי שמעון היא, דלגבי מקוה נמי פליג אדרכבנן וספקא מושוויה ליה, שאין שורפין את התרומה על נגיעתם של הטובלים בה.

דתנן: מקוה שנמדד ונמצא חסר — כל הטהרות שנעשו על גביו למפרע, בין ברשות הרבים בין ברשות היחיד (16) — טמאות [וכפי שיבואר הטעם לקמן].

רבי שמעון אומר: אם היתה המקוה ברשות הרבים — טהורות. ואם היתה ברשות היחיד — תולין מספק [וכפי שיתבאר לקמן].

טומאה ברה"י. ומבואר לפי זה, שאף אם אין הכרעת ספק טומאה על שורש הספק [כמקוה ואדם או כלים שטבלו בו], מכל מקום, מכריעים על הטהרות דיני רשויות.

ובאבי עזרי [הל' אבוה"ט י"ט א] האריך לדון, שכאשר לא הוכרע שורש הספק המטמא על ידי דין ספק טומאה, אזי אין דנים אף בתולדה את דיני ספק טומאה וחילוקי הרשויות. ומה שמצינו לגבי ב' שבילין שמכריעים את דין ספק טומאה ברה"ר שהוא טהור, זה רק

לשיטתו קידושין [עט א] שאין עדיפות לחזקה דמעיקרא על חזקה דהשתא והוי ספק. אמנם בתורי"ד צ"ע שביאר כאן גם כן הטעם משום חזקת הטהרות אף שלעיל פירש שאי אפשר להכריע על פי חזקת הטהרות כיון שודאי נגעה.

16. רש"י פירש [בד"ה "בין"] שהמקוה ברה"ר או ברה"י. אך הריטב"א נוקט שתלוי במקום מגע הטהרות, הילכך אפילו אם המקוה ברה"ר, כל שהמגע הוא ברה"י, מטמאים, כדין ספק

ג-א **ושניהם**, תנא קמא ורבי שמעון, לא למדוה לדין המקוה אלא מסוטה: (17)

רבנן סברי שהטהרות טמאות בודאי, כי, כמו בסוטה:

מה סוטה ספק היא, שהרי לא ראינוה שזינתה, ועשאוה בודאי, שאסורה לבעלה באיסור ודאי ומוחלט, שגם אם לא זינתה היא אסורה לו עד שתשתה מי סוטה.

הבא נמי במקוה, למרות שטהרת הכלים הנטבילים בו הוא ספק — עשאוה לתרומה שנגעה בכלים בודאי, ושורפים אותה כדין תרומה שנטמאה בודאי.

והוינן בה: אי מסוטה למדו חכמים — אימא הכי, שדין הטהרות שנעשו בכלים

שהוטבלו במקוה הזאת הוא כי [כמו] סוטה בצורה הזאת:

מה סוטה שהתעורר לנו ספק אודותיה כשהיתה ברשות הרבים — ספיקה טהור, שלא נאסרת כלל מספק, אלא היא נשארת בחזקת כשרות לבעלה. הכי נמי במקוה, אם הוא היה ברשות הרבים היה צריך להיות ספיקו טהור?!

ודחינן: הכי השתא! ? מהו הדמיון?!

התב, בסוטה, כל איסורה — משום פתירה הוא. שכך היא גזירת הכתוב שאם קינא לה בעלה ונסתרה הרי היא נאסרת לבעלה בודאי. ופתירה ברשות הרבים ליכא, שאין רשות הרבים נחשבת "מקום סתירה", ולפיכך היא טהורה ברשות הרבים (18).

כשהספק הוא שאינו זוכר באיזה שביל הלך. אבל אם הספק איזה שביל טמא ואיזה טהור, לעולם נשארים בספק גם התולדות.

17. שיטת התוספות ששניהם לא למדוה אלא ממה שהם מחלקים בין זו לסוטה, רבנן לא לומדים כלל מסוטה וטעם הטומאה במקוה משום תרתי לריעותא שהוא ודאי ולא ספק. ורבי שמעון לא סובר כלל תרתי לריעותא והוא ספק משום חזקה כנגד חזקה. ומה שחסר לפניך אינו ריעותא, כיון שאומרים השתא הוא דחסר, הילכך לא לומדים מסוטה רק ברה"ר לטהר, שברה"י לעולם תולין.

שיטת הר"ן שכולי עלמא סוברים תרתי לריעותא ולומדים מסוטה. רבנן סוברים שלומדים מסוטה לטמא ודאי, כיון שלולי הלימוד מסוטה לא היינו אומרים שעל ידי תרתי לריעותא הוי ודאי, אלא רק קרוב לודאי, ולא היינו מטמאים בתורת ודאי אף לשרוף תרומה וקדשים. רק הואיל ומצינו בטומאה שהחמירה

תורה ברה"י לעשות ספק בודאי, לפיכך מחמירים בתרתי לריעותא אף ברה"ר לעשותו בודאי. ומוסיף הר"ן, שכל זה יש לומר משום שאין לימוד מיוחד מסוטה לטהר ספק טומאה ברה"ר אלא רק משום שמעמידים על החזקה, לפיכך היכא שאין חזקה, כמו בתרתי לריעותא, הרי זה נשאר בספק, ומטמאין בודאי הואיל ומצינו ספק טומאה ברה"י שטמא ודאי כדילפינן מסוטה. אבל אילו היה לימוד מסוטה לטהר ספק טומאה ברה"ר, לא היה שייך לטמאות בתרתי לריעותא ברה"ר, שהרי התורה טיהרה ספיקות ברה"ר, והיאך נטמא תרתי לריעותא אחר שאינו ודאי גמור. ורבי שמעון סובר איפכא, שלומדים מסוטה לטהר ודאי אף שיש תרתי לריעותא כיון שגם בסוטה מטהרים אף שיש רגלים לדבר, וברה"י לא לומדים שרגלים לדבר עדיף מתרתי לריעותא.

18. הר"ן הקשה, הרי למסקנא שכל ספק טומאה ברה"ר טהור מוכח שלא סברין לטעם

אבל **הכא**, במקוה, מה שפסקנו שהטהרות הן טמאות הוא **משום** שהמקוה **חסר הוא**, ואם כן — **מה לי חסר ברשות הרבים**, ומה **לי חסר ברשות היחיד**!?

וכי **תימא** דבכל אופן יש להקשות: **הא כל ספק טומאה ברשות הרבים** ילפינן לה מדין סוטה שספיקו **טהור**. וגם כאן, במקוה, הרי מידי ספק טומאה הוא לא יצא, ובמה שונה דין מקוה שחסר מדין כל הספיקות, שאם אירעו ברשות הרבים ספיקן **טהור**!?

ומתרצינן: כאן במקוה שחסר, **כיון דאיכא תרתוי לריעותא**, חזקת הטומאה של הכלים, וחסרון המקוה — **כודאי טומאה דמי**! (19)

והיינו, שרק בספק טומאה ברשות הרבים למדנו לטהר, ולא כאשר אנו מתייחסים לענין כ"ודאי טומאה", משום דהוי תרתוי לריעותא.

ועתה, לאחר שהתבארו דברי חכמים שמתמאים בין ברשות היחיד ובין ברשות

הרבים משום שמתייחסים לתרתי לריעותא כודאי, מבארת הגמרא את סברתו של רבי שמעון שמטהר לגמרי ברשות הרבים ו"תולה" ברשות היחיד:

וגם **רבי שמעון סבר** שדין המקוה הוא **כי כוטה**. אלא שלמד מסוטה באופן אחר:

מה סוטה כשהתעורר הספק אודותיה **ברשות הרבים** ספיקה **טהור**, **הכא נמי** במקוה, אם אירע הספק במקוה שהוא **ברשות הרבים** ספיקו **טהור**.

והיינו, שחולק רבי שמעון על מה שמתייחסים חכמים לתרתוי לריעותא כאל ודאי טומאה, וסובר שעדיין מכלל ספק לא יצאה. הילכך, יש לנו ללמוד מסוטה, ככל ספק טומאה, שברשות הרבים ספיקו **טהור**.

אלא, מעתה, שרבי שמעון סובר שדין מקוה שחסר הוא ככל ספק טומאה שלומדים את דינו מסוטה, תיקשי:

שתמה על התוס' בסוטה מהוכחת התוס' כאן שרבי שמעון מטהר במקוה שנמדד ונמצא חסר אף דליתא חזקה. ומבאר, שבזה גופא נחלקו רבנן ורבי שמעון עיי"ש שהאריך.

19. **האבנ"ז** [יו"ד תסז] **והחזו"א** [טהרות ג ג] פירשו שלא אומרים ספק טומאה ברה"ר במקום חזקת טמא, וראה **בחמדת שלמה** [יו"ד ה'] שהאריך בזה. **ובשערי יושר** [שער ב' ב'] פירש שכולי עלמא סוברים ללישנא קמא שאין ללמוד סוף טומאה מתחילת טומאה ולכן אי אפשר ללמוד על דין הכלים שטבלו בו או הגברא מסוטה כיון שהוא סוף טומאה. וכל הנידון בגמרא רק על הטהרות שהם תחילת טומאה. ובוה סברי רבנן כיון שיש תרתוי לריעותא על

זה, והיאך חזרה בה הגמרא מהאי טעמא בשתיקה. ומיישב לפי דרכו, שבאמת אף למסקנא לא ילפינן מסוטה לטהר ברה"ר משום שסתירה ברה"ר ליכא. וכל הטעם לטהר הוא משום שמעמידים על החזקה. אבל היכא דליכא חזקה כל שהוא ספק, ילפינן לטמא ודאי דומיא דספק טומאה ברה"ר.

אמנם דעת התוס' אינה כן, ולמסקנא לא סברינן האי דיחוייא "סתירה ברה"ר ליכא". וראה **תוס'** לעיל [ב א ד"ה והלל] שהוכיחו ממה שרבי שמעון מקוה שנמדד ונמצא חסר טהור ברה"ר דילפינן מסוטה לטהר אף דליכא חזקה. ראה עוד **בתוס'** [סוטה כח ב] שמבואר שספק טומאה ברה"ר טהור רק כשיש חזקה ודלא כהתוס' כאן. ועיין **משנה למלך** [מקוואות ז ז]

אי מסוטה ילפינן למקוה שחסר, אימא שדינו של המקוה כי סוטה לכל דבריו – מה סוטה אם אירע הספק כשהסתתרה ברשות היחיד הרי היחס אל טומאתה הוא כמי שהיא טמאה ודאי, הכא נמי אם אירע שהיה המקוה החסר ברשות היחיד היו הטהרות

שנעשו בכלים שהוטבלו באותה מקוה צריכים להיות בחזקת טמאה ודאי, ואמאי אמר רבי שמעון שהרי הם בחזקת טומאת ספק, ואם היו תרומה לא אוכלים אותה ולא שורפים אותה! (20)

הגברא נפשט שורש הספק, ואין עוד ספק כלל על הטהרות. ורבי שמעון סובר שתיתי לריעותא עדיין הוי ספק ושפיר ילפינן מסוטה לטהר.

20. בתוס' [ב א ד"ה "מעט"] הוכיחו מכאן שכל קושיית הגמרא רק לרבי שמעון. אבל לרבנן מובן מה שהטהרות טמאות ודאי ברה"י משום ספק טומאה ברה"י טמא, ותמהו שאם כן, גם באשה שרואה דם למה לכולי עלמא טהורה לחולין ולא מטמאים מדין ספק טומאה ברה"י. ונחלקו האחרונים אם כוונת תוס' לענין האשה עצמה או רק לענין הכרעת הטהרות. אבל האשה עצמה עדיין רק בספק, נפקא מינה אם דנים על כל מגע ומגע שלה היכן נגעה או לא, דעת החזו"א [יו"ד רטו] שהכרעת ספק טומאה ברה"י כודאי באשה עצמה ואם היתה ברה"י בזמן מציאת הדם אף אם נגעה בטהרות ברה"י טמאות. ולא דמי למשנה בטהרות [פרק ו' א'] גבי מסוכן שדנים על כל מגע ומגע כיון שנדה לא חשיבא גוף הטומאה אלא כמקבלת טומאה מאחרים.

דעת האחיעזר [ח"א א' ג] שההכרעה על הטהרות. אבל האשה שהיא גוף הטומאה לא נאמר דין ספק טומאה ברה"י טמא כדין מסוכן במשנה בטהרות. וראה עוד בשערי יושר [ש"א יד] וחיודשי הגר"ש הימן [כתובות ד].

ותירצו תוס' שלא ילפינן מסוטה לטמא למפרע ולכן בטומאה דמעת לעת מעמידים האשה על חזקתה. וצ"ב אם כן, במקוה גם כן הרי זה ספק למפרע והתוס' הוכיחו שמטמאים מדין ספק טומאה ברה"י. המהרש"א מבאר

שתירוץ תוס' הוא דוקא במקום שיש חזקת טהרה, אך כשאין חזקה לומדים מסוטה אף טומאה למפרע. וביאור החילוק כתב הקהילות יעקב [בכתבי הקה"י החדשים] לפי השב שמעתתא [א יז] שבדין ספק טומאה לומדים מסוטה יש ב' הלכות: א. שלא מעמידים על החזקה. ב. דספק כודאי. ומה שספק טומאה למפרע לא לומדים מסוטה הוא לענין ההלכה הראשונה שלא מעמידים על החזקה ולכן כל שכבר הוכרע קודם לידת הספק על פי החזקה ממילא לא לומדים מסוטה דין ספק כודאי להפקיע החזקה, אבל את עצם ההלכה שדין ספק כודאי לומדים גם בספק טומאה למפרע ולכן כשאין חזקה אומרים שספק כודאי.

ובאב"י עזרי [איסור"ב ט' ג] ביאר דברי המהרש"א כפשוטם, גם אם נאמר שבדין ספק טומאה ברה"י לא נאמרה אלא רק הלכה אחת, שהטומאה היא מחמת ספק כודאי, מכל מקום, היכא שהספק למפרע הוא במקום שלא ראינו ריעותא, אזי גדר החזקה הוא שאין להסתפק כלל, ושוב אינו בכלל ספק טומאה ברה"י. וזה רק בנדה, שכל הריעותא הגיעה עכשיו בראיית הדם, וכן בנמצא מת בשחרית, שבערב ליכא ריעותא כלל. אבל מקוה שנמדד ונמצא חסר, כיון שיש גם חזקת טומאה דגברא, יש כאן ספק על למפרע. אם כן, במקום שיש ריעותא, גדר החזקה לרבנן הוא רק הנהגה של "אל תפסלנה מספק", לפיכך נקטינן בה דין ספק כודאי לטמאותה ברה"י. והיינו, שכאשר יש חזקה, והספק הוא למפרע, הרי כיון שבשעת הכרעת

ודחינן: **הכי השתא!**? מהו הדמיון בין מקוה שחסר ברשות היחיד לבין אשה שנסתתרה ברשות היחיד?

תסתתר עם האיש הזה, ונפתרה עמו, ומכח הקינוי והסתירה היא נאסרת באיסור ודאי.

התב, בסוטה, שמתמאים אותה ברשות היחיד בטומאת ודאי, זה מחמת ש"יש רגליים לדבר", [סימן טומאה] – לשון רש"י, שהרי קינא לה, התרה בה שלא

אבל, **הכא**, במקוה שחסר, מאי "רגליים לדבר" איכא!? ולכן אין מטמאין את הטהרות בטומאת ודאי, אלא תולין אותן מספק⁽²¹⁾.

החזקה לא היתה ריעותא, דין החזקה אומר שלא להסתפק כלל, ולכן לא יתכן לומר "ספק כודאי". מה שאין כן כשיש ריעותא, שאין החזקה אלא רק הנהגה בספק, אזי אומרים ספק כודאי.

ומתריצים תוס' ב' תירוצים: א לא דמי לסוטה כיון שיש בה ריעותא מגופה, ועכשיו היא ודאי טמאה. ובמהר"ם ביאר שהוצרכו לב' הריעותות, ולא די במה שעכשיו היא ודאי טמאה לפניך, כי בגמרא כאן מוכח שילפינן מסוטה לטהר בדין מקוה ברה"ר, אף שעכשיו חסר לפניך. וראה עוד חידושי רעק"א, ובחזו"א [צו א] בענין זה. ב לא לומדים מסוטה אלא טומאת מגע ולא טומאת ראייה, לכך מטמא אף ברה"ר. ובשערי יושר [א יד] ביאר שהוא ספק בגוף הטומאה, ולא דומה לסוטה שיש ודאי טומאה וספק מגע. ונחלקו האחרונים אם סברת תוס' דוקא לענין ספק טומאה ברה"ר, או אף לקולא לענין ספק טומאה ברה"ר. ראה בסדרי טהרה [קצו כג ד"ה וראיתו] ובמהר"ם לקמן [כא א] על דברי תוס' [ד"ה ורבנן].

והמהר"ם פירש כוונת תוס', שגם מקוה לא לומדים מסוטה, והטעם שחכמים מטמאים הוא משום תרתי לריעותא. ומה שהוכיחו תוס' בתחילה מהגמרא כאן, שמשמע דלרבנן ניחא בלא הכי, חזרו מזה בתירוצם. וקושיית הגמרא לרבי שמעון, אף שלא סובר תרתי לריעותא, צריך לומר שהבינה הגמרא כי מכך שרבי שמעון מדמה חבית למקוה, הוא סובר למילף מסוטה אף בספק טומאה למפרע. ראה משנה למלך מקוואות [י ז] שתמה על פירושו.

הרמב"ן והרשב"א תירצו דלא ילפינן מסוטה משום דהוי למפרע וראה במהר"ם ורעק"א הטעם למה תוס' לא חילקו כן כפי שתירצו לעיל בספק טומאה ברה"ר.

דעת תוס' הרא"ש למסקנא שדנים הכרעת ספק טומאה ברה"ר וברה"ר אף למפרע, וכדמוכח ממקוה. וראה שם שתירץ קושיית התוס' מנדה באופן אחר.

דעת היש מפרשים ברמב"ן והריטב"א שספק נדה ברה"ר טהור וילפינן מסוטה ובמהרש"א [ב ב] דייק כן בדברי רש"י ד"ה "טומאה ודאית".

עוד הוכיחו תוספות שאשה הרואה דם ונטמאת מעת לעת, הדין כן אף ברה"ר. והקשו, למה לא לומדים מסוטה שספק טומאה ברה"ר טהור. וראה שב שמעתתא [א י] שפירש קושיית התוס' לפי דברי המהרש"א הנ"ל, שאף על פי שכתבו תוס' דלא ילפינן מסוטה למקום שהספק טומאה למפרע, מכל מקום, היכא דליכא חזקה, ילפינן. אם כן, הוא הדין כאן, שפיר הקשו תוס' דניילף לטהר ברה"ר, אף שהוא ספק למפרע, כיון דליכא חזקה בתרומה וקדשים.

21. המשנה למלך [מקוואות י ז] תמה לדעת המהר"ם שצריכים לטעם של תרתי לריעותא לטמא אף ברה"ר משום שלא ילפינן מסוטה על טומאה שלמפרע, אם כן, למה הוצרכה הגמרא

ומכאן אנו למדים שבכל ספק טומאה ברשות היחיד חולק רבי שמעון על חכמים, וסובר שאין מטמאין בודאי אלא רק תולין מספק. ואפילו במקום שיש תרתי לריעותא. כי אין זה ודאי טמא אלא רק ספק טמא. ואם כן, הוא הדין בכל הספיקות שיש בהם מצב של תרתי לריעותא חולק רבי שמעון וסובר שעדיין יש להתייחס אל המצב כאל ספק ולא כודאי⁽²²⁾.

ולכן, גם בחבית של יין שהחמיצה, שיש בה תרתי לריעותא, חזקת הטבל, והחומץ שלפנינו, אין אנו מתייחסים אליה למפרע כאל ודאי טבל אלא כאל ספק.

ואי בעית אימא לא מסוטה למדוה חכמים לדין המקוה!

כי אם למדים מסוטה יש לטהר את המקוה ברשות הרבים, לפי שגם חכמים סוברים שתרתי לריעותא אינו יוצר מצב ודאי, ומספק צריך לטהר, כמו בסוטה. [ומה שאמרו חכמים שהטובל במקוה שנמצא חסר ברשות היחיד ודאי טמא – הוא משום חזקת הטמא שטובל, וכפי שיבואר לקמן בהמשך].

שחכמים סוברים כי מה שאפשר ללמוד מסוטה הוא רק דינו של ספק שאירע בשעת

לתרץ שאני סוטה דאיכא רגליים לדבר? תיפוק ליה שהיא טומאה למפרע, ולא ילפינן מסוטה אלא להבא, ולכך סובר רבי שמעון שברה"י תולין. ועיין בשב שמתתא [א יא] המיישב לפי דברי התוס' בסוטה [כח א ד"ה אינו].

22. מבואר בסוגיא שרבי שמעון לא לומד מסוטה רק כשיש רגליים לדבר, ונחלקו הראשונים אם כלל הוא בכל מקום או דוקא גבי מקוה, שיטת רש"י ותוס' שבכל מקום סובר רבי שמעון שספק טומאה ברה"י תולין, ובחידושי הר"ן הקשה, למה לא מעמידים על חזקת טהרה.

עוד מקשה רעק"א [יו"ד א' על הט"ז סק"ו] למה במקוה תולין ולא מעמידים הטהרות על חזקתם שלרבנן הטעם שאין מעמידים הטהרות על חזקתם משום שמכריעים על פי שורש הספק וכיון שהוכרע ממילא לא דנים חזקת הטהרות אך לרבי שמעון קשיא. ומתרץ רעק"א שלא מעמידים על חזקה כמו כל ספק טומאה ברה"י, שבכל ספק טומאה שלומדים מסוטה יש ב' הלכות: א. שלא מעמידים על חזקה. ב. שספק

כודאי. ולכן, אף לרבי שמעון שלא לומד דין ספק כודאי רק כשיש רגליים לדבר מכל מקום הדין שלא מעמידים על החזקה ילפינן. ומיושבת בזה גם קושית הר"ן.

שיטת הרמב"ן שלא מצריך רבי שמעון רגליים לדבר רק כשקדמה בדיקה לספק. אבל בכל ספק טומאה טמא ודאי אף בלא רגליים לדבר. שיטת הרשב"א שבכל ספק טומאה אף שקדמה בדיקה לספק טמא, ודוקא בסוטה בעי רגליים לדבר כיון שאמרה טהורה אני. ובמשנה לַמֶּלֶךְ [מקוואות י' ז] תמה שאם כן, מקוה נמי הא לא שייך טעמא דאמירה. ובפתחי נדה ביאר על פי המבואר בתוס' בסוטה [כח א ד"ה אינו] שפירשו הגדר ברגליים לדבר, שהמספק לפנינו, הילכך כל ספק טומאה בעלמא שהמספק לפנינו חלפינן מסוטה לטמא ודאי ברה"י [ראה מהרש"א בתוס' שם שכן דעתם, ודלא כהתוס' כאן] ובסוטה היות וטוענת ברי אין מקום להסתפק לפיכך בעי רגליים לדבר, והוא הדין מקוה כיון שבשעת הטבילה ליכא קמן שום ריעותא להסתפק בו לפיכך תולין. ובתוס' הרא"ש פירש שכל ספק טומאה

הנגיעה, ביחס להתטמאות הדבר, וכמו בסוטה שהנידון הוא התטמאותה של הסוטה, ולא בספק שאירע בשעת הטבילה במקוה, שהוא ביחס להתטהרות הדבר הנטבל מטומאתו⁽²³⁾.

אלא, שמעתה, שטעמם של חכמים הוא משום שלא למדים ספק בהתטהרות מספק בהתטמאות הסוטה – מאי טעמא דרבי שמעון דמטהר ברשות הרבים?

בעלמא שהוא תחילת טומאה מודה רבי שמעון דהילכתא גמירי שטמא ושאני מקוה שהוא סוף טומאה ואין למידין ק"ו מהלכה.

23. רש"י פירש שתירוץ הגמרא אליבא דרבנן שלא ילפינן כלל מסוטה שאם לא כן הוי להו לטהר ברה"ר אף שיש תרתי לריעותא, ונחלקו האחרונים כוונתו, המהר"ם פירש שהלישנא קמא סוברת שילפינן מסוטה, וללישנא בתרא טעמא דרבנן משום תרתי לריעותא לחוד. אך במל"מ [מקוואות י ז] פירש שללישנא קמא טעמא דרבנן משום תרתי לריעותא לחוד. וללישנא בתרא אף בחדא לריעותא ודאי טמא, ומשום דלא ילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה, וכן מפורש ברש"י [גיטין לא ב].

שיטת תוס' ותוס' הרא"ש שתירוץ הגמרא כאן הוא לרבי שמעון, אבל לרבנן טמא משום תרתי לריעותא שהוא ודאי ולכן לא ילפינן מסוטה. ולכולי עלמא חדא ריעותא אפשר ללמוד מסוטה לטהר ברה"ר, וההבדל בין ב' הלשונות שללישנא קמא החילוק לרבי שמעון משום רגליים לדבר, וללישנא בתרא הטעם משום שלא ילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה אך זה רק בספק טומאה ברה"י שהוא גזירת הכתוב. אבל רה"ר דינא הוא ואפשר ללמוד, וכן פירש הרמב"ן. ומבואר בדבריו שדין הטהרה ברה"ר אינו חידוש וגזירת הכתוב שנלמד מסוטה כל שהוא ברה"ר, אלא מחמת שהספק ברה"ר אינו דומה לסוטה ולפיכך מטהרינן מעיקר הדין שלא מטמאים מספק אם כן, הוא הדין סוף טומאה לרבי שמעון, אבל ברה"י שהוא חידוש

וגזירת הכתוב הנלמד מסוטה אין בו אלא חידושו תחילת טומאה, אך סוף טומאה לא ילפינן. ולפי זה יהיה נפקא מינה שללישנא קמא כל ספק טומאה ברה"י תולין. וללישנא בתרא ספק טומאה בתחילת טומאה טמא ודאי. וראה במל"מ שם שהאריך בביאור דברי התוס' [ד"ה "גמר"].

לפירש"י יוצא שספק טומאה ברה"ר טהור אף במקום חזקת טומאה. מה שאין כן לפי תוס' במקום חזקת טומאה לא ילפינן.

שיטת הרשב"א שתירוץ הגמרא לרבנן וטעמם לטמא ברה"ר אינו משום תרתי לריעותא אלא משום שלא ילפינן סוף טומאה מתחילת טומאה ובחדא ריעותא גם כן טמא. "משום שלא גמרינן סוף טומאה מתחילת טומאה אלא העמד גברא על חזקתו שמשפיקא לא מפקינן ליה מטומאתיה". ובמל"מ פירש כוונתו שהלישנא בתרא סוברת שתרתי לריעותא אינו ודאי רק ספק וסיבת הטומאה לרבנן משום שלא ילפינן מתחילת טומאה הלכך אף ברה"ר עשאוה כתחילת טומאה ברה"י שטמא ודאי. ולפי זה, אם יהיה ספק בגוף המקוה, כגון שהוסיף מים שאובין שאין חסר לפניך, ללישנא קמא טהור, אך ללישנא בתרא טמא, כדין ספק טומאה ברה"י. וראה בשב שבעתתא [ג א] ובחמדת שלמה [י"ד ח] מה שהקשו על המל"מ ב' קושיות: א. הגם שלא לומדים סוף לטומאה מתחילת טומאה לקולא מכל מקום מנלן למילף לחומרא ברה"ר? ב. לפי המבואר בתוס' [ב א ד"ה והלל] שברה"ר טהור אף בדליכא חזקת טהרה אם כן, מה לי סוף טומאה מה לי תחילת

ואמרינן: היינו טעמא דרבי שמעון: גמר "סוף טומאה", ספק בטהרה, בשעת הטבילה, מ"תחלת טומאה", מספק טומאה בשעת הנגיעה, [שאותו אפשר ללמוד גם לפי חכמים מסוטה].

מה "תחלת טומאה", כשארע ספק אם נגע, ספק לא נגע בדבר טמא ברשות הרבים, הרי הוא טהור, שדין זה אפשר ללמוד מסוטה שהספק בה "אם נגע אם לא נגע", אף "סוף טומאה", כשהיה הספק אם טבל, ספק לא טבל — ברשות הרבים ספיקו טהור!

ורבנן, החולקים על רבי שמעון אמרי: הכי השתא!?! כיצד ניתן לדמות את הספק בטבילה לספק בנגיעה!?

והרי התב, בספק נגיעה, גברא שאתה מסתפק אם נגע בדבר טמא — בחזקת טהרה קאי, ולכן, מספקא לא מחתינן ליה [אין מורידין אותו] לטומאה.

אבל הכא, בטובל במקוה שחסר ויש לנו ספק אם נטהר בטבילה זו, הרי גברא — בחזקת טומאה קאי. ואם כן, מספקא לא מפקינן ליה מטומאתו⁽²⁴⁾.

ואם כן, יש לומר כן רק בספק דעלמא שלא מחדשים בו טומאה. אבל כשיש חזקת טומאה רק יש חזקה נגדה אינו בכלל זה, דלא חשיב שמחדשים טומאה, ממילא יש לטמא כדאשכחן בכל ספק טומאה ברה"י.

בכתבי קהילות יעקב החדשים פירש כוונת הרשב"א לפי מה שייסדו האחרונים שיש ב' הלכות בספק טומאה ברה"י, ויש לומר שגם ברה"ר נאמרה ההלכה שאין מעמידים על חזקת טהרה, וכל החילוקי רשויות הם לענין ההלכה של ספק כודאי, שברה"י ספק כודאי לחומרא וברה"ר לקולא, הילכך סוף טומאה ברה"ר שאי אפשר ללמוד מסוטה לקולא, נשאר בדינו שאין מעמידים על החזקה מחמת ההלכה הראשונה וטמא.

24. הרמב"ם פסק במקוה שנמדד ונמצא חסר לטמא ודאי בין ברה"ר ובין ברה"י, ראה הל' מקוואות [י ז]. ואילו בדין חבית כשבדק ונמצא חומץ פסק בהל' תרומות [ה כד] כרבי שמעון שאינו אלא ספק. ותמה הרשב"א על דבריו מסוגיית הגמרא שמדמה את שני הדינים. ולמאי דקיי"ל כרבנן שתיתי לריעותא משוי ודאי, כן הדין אף בחבית.

טומאה שאף סוף טומאה יש לטהר בודאי. שכשם שעשה הכתוב ספק כודאי לטמא ברה"י הוא הדין עשה ספק כודאי לטהר ברה"ר. אמנם כוונת המל"מ ברורה, שעיקר סברתו לפי דברי התוס' בסוטה [כח ב] כפי שמביא שם בהמשך דבריו. ששיטת התוס' שם שלעולם דין ספק טומאה ברה"ר מטהרינן רק במקום חזקה. והקשו תוס' אם כן, למה צריך כלל להילכתא למשה מסיני לטהר ברה"ר, ותירצו, שלולא ההילכתא היינו לומדים שספק טומאה ברה"ר טמא כמו ברה"י כיון שבסברא אין לחלק ביניהם, ולפי זה עולה דעד כמה שננקוט שאינו בכלל דין ספק טומאה ברה"ר לטהרו, ממילא ילפינן לטמאו מדין ספק טומאה ברה"י.

עוד יש לפרש על פי הרמב"ן כאן [ד"ה והא], שכתב "דרה"י גמרינן מסוטה בתחילת טומאה וגזירת הכתוב הוא, רה"ר דינא הוא וגמרינן מיניה דלא אורועי ולטמוי מידי ספיקא". מבואר שספק טומאה ברה"ר דטהור אינו גזירת הכתוב הנלמד מסוטה אלא כן הוא מעיקר הדין לא לחדש טומאה מספק, ומשום שייסוד טהרתו במה שאינו דומה לסוטה, וזו היא ההילכתא גמירי לה, שכשהספק ברה"ר לא דמי לסוטה וממילא לא מטמאים מספיקא.

ועכשו, לאחר החילוק בין דין האשה שראתה דם, שלדברי שמאי אין חוששין לה לטמאותה למפרע משום שיש לה חזקת טהרה, לבין מקוה שחסר, שחוששין לטהרות למפרע משום חזקת הטומאה של הטהרות, פרכינן שוב לשמאי:

ומאי שנא דין האשה שראתה דם, שאין חוששין לטמאות את הטהרות שנגעה בהם למפרע, **מדין מבוי** —

דתנן: השרין שנמצא במבוי — מטמא למפרע את כל הטהרות שנעשו באותו המבוי, **עד שיאמר אדם: "ברקתי את המבוי הזה, ולא היה בו שרין!"**, או **עד שעת הכיבוד** שכיבדו את אותו מבוי. אבל הטהרות שנעשו בו למפרע עד אז הרי הן

טמאות, משעת הכיבוד ואילך. ומאי שנא מנידה, שלא חיישין בה למפרע?

ומשנינן: **התם**, במבוי נמי דינו הוא כמו במקוה, **כיון דאיכא שרצים דמבוי גופיה**, ואיכא, בנוסף, **שרצים דאתו מעלמא** — **כתרתי לריעותא דמי!** ויש להתייחס אל הטהרות שנעשו במבוי כודאי טמאות, ולכן לא מתחשבים בחזקת הטהרה של הטהרות, ומטמאין אותן למפרע. אבל באשה, שאין בה תרתי לריעותא, מעמידים אותה על חזקתה⁽²⁵⁾.

ב. ועתה מבארת הגמרא טעם שני מדוע סבור שמאי שאין לגזור על נידה טומאה למפרע, מחמת סיבה אחרת:

ובישוב דעת הרמב"ם כתב המשנה **למלך** לפי דברי הרשב"א שהבאנו בהערה הקודמת, שהלישנא בתרא סוברת שתרתי לריעותא אינו ודאי, ויש לטמא ברה"ר גם משום חזקת לריעותא. והרשב"א סובר שלא חולקת הלישנא בתרא על מה שתרתי לריעותא הוי ודאי רק סוברת שיש לטמא גם בלאו הכי.

והתוס' [ב א] תירצו, שלא לומדים מסוטה לטמאות נדה ודאי משום שלא ילפינן על למפרע. ולדברי המהרש"א שם יש חילוק בין מקוה, דילפינן משום שליכא חזקה, ובין נדה במעל"ע, שיש לה חזקת טהרה, דלא ילפינן מסוטה. ובקושית הגמרא [ב ב] ממקוה על נדה במעל"ע מבואר ברש"י. וכן כתב שם המהרש"א, שהקושיה על רה"י שבמקוה מטמאין בודאי ואשה שראתה אינה טמאה רק מספק. ומתרצת הגמרא, שאני מקוה דאיכא תרתי לריעותא. ולדברי המהרש"א צע"ג מה הקושייה, הרי מקוה שפיר ילפינן לטמא ודאי אף למפרע מדין ספק

טומאה ברה"י, כמבואר בגמרא [ג א], מה שאין כן אשה, שאין טמאה למפרע אף ברה"י בתורת ודאי, דלא ילפינן מסוטה.

והמהר"ם חולק על המהרש"א וסובר שכל שהספק הוא למפרע, אף אם אינו נגד חזקה לא ילפינן מסוטה לטמא ברה"י. ואפשר, שגם למהרש"א, הסובר שמקוה ילפינן מסוטה הואיל ואינו נגד חזקה, כל זה נתחדש בגמרא [ג א] שאמרו שניהם לא למדוה אלא מסוטה, וכהוכחת התוס' [ב א ד"ה מעת]. אבל בגמרא [ב ב] סברינן כפי דרכו של המהר"ם, שאף מקוה לא ילפינן מסוטה לטמא ודאי הואיל והוא למפרע ולפיכך מקשינן מקוה על נדה במעל"ע. והוצרכו לתרץ משום תרתי לריעותא. וראה תוס' [ג ב ד"ה איכא] בסוף דבריהם שכתבו דעיקר פירכת הגמרא [ב ב] ממקוה הוא על רה"י, ובהכרח צריך לומר לשיטתם שהסוגיות חלוקות.

25. בפירושו המשניות לרמב"ם פירש הטעם

ואיבעית אימא: היינו טעמא דשמאי דאינו
חושש שמא ראתה דם למפרע, הואיל ואשה
שיוצא ממנה דם — מרגשת בעצמה בשעת
יציאת הדם.

ואשה זאת, שלא הרגישה קודם יציאת הדם,
 יכולה לסמוך על חוסר ההרגשה, ולתלות
 שודאי יצא הדם עתה בשעה שבדקה עצמה
 ב"עד" (26).

השינוי. אבל כשאי אפשר לומר שעכשיו ממש
 אירע השינוי יצאה מחזקתה.

26. כן פירש"י, וכתב המרומי שדה [ב א] ש
 שלפי זה אם ראתה על ידי הרגשה גמורה שלא
 בבדיקת עד לכולי עלמא טהורה למפרע, ואם
 ראתה ודאי שלא בהרגשה לכולי עלמא טמאה
 למפרע. ושיטת תוס' ששמאי מטהר בראתה על
 ידי הרגשה ומה שבלא הרגישה גם כן לא
 חיישינן למפרע משום לא פלוג, ובפליתי סימן
 קפ"ג הוכיח מתוס' שבראתה על ידי בדיקה בלא
 הרגשה טמאה מה"ת שאם לא כן בלא הרגישה
 נימא ספיקא דרבנן לקולא וראה כאן בחידושי
 רעק"א.

ובדעת הלל, דקסבורה הרגשת מי רגליים,
 ראה בחזו"א [צו יא] שמסתפק אי פליג לפי
 תוס' אף בהרגשה או רק שלא בהרגשה. ועל
 הצד שהלל מטמא מעת לעת אף בהרגשה, ביאר
 החזו"א [צו ב ד"ה "שם"] דדילמא הגס הגס
 חזייתה, והתחילה הראייה מאתמול על ידי דם
 אחר. ומה שכתבו התוס' להלן [ג ב ד"ה אביי]
 דלא חיישינן לדם אחר, זהו רק לטעמא דאם
 איתא דהוה דם מעיקרא הוי אתא.

ובחזו"א דעת [קצ א] הוכיח ממה שהלל
 מטמא למפרע אף שהרגישה עכשיו, שהרגשה
 המטמאת אשה מדאורייתא הוא אף בהרגשת
 זיבת דבר לח, ויש לומר שמרגשת עכשיו שדבר
 לח זב ממנה, ומכל מקום טמאה מעת לעת,
 שאפשר והיה זב אותו הדם כבר מאתמול. וראה
 בשו"ת חתם סופר [יו"ד קמה] שחולק,
 והרגשה המטמאת מהתורה היא רק במרגשת
 שנפתח מקורה.

שמטמאים הטהרות במבוי למפרע משום ספק
 טומאה ברה"י, וצ"ע שבגמרא כאן מבואר הטעם
 משום חזקת טומאה, ובמי נדה הקשה, מאי
 פריך הכא הרי במבוי אי הוה ברה"י יש לטמא
 משום ספק טומאה ברה"י מה שאין כן נדה
 שהיא ספק ראייה ולא ילפינן מסוטה כמו
 שכתבו התוס' [ב א ד"ה מעת].

האחרונים מקשים על הרמב"ם שהרי זה
 ספק טומאה למפרע ולא ילפינן מסוטה כהוכחת
 התוס' [ב א], ויש שפירשו שבמבוי יש ב' ספיקות:
 א. אם היה השרץ במבוי קודם לכן ב. גם אם היה
 במבוי אולי לא נגע בטהרות. לפיכך גבי הספק
 הראשון שהוא למפרע לא מועיל דיני רשויות וצריך
 לטעם שמעמידים על חזקה לטומאה משום תרתי
 לריעותא, ובספק השני לענין הטהרות שהוא
 מכאן ולהבא שאין חזקה לטומאה צריך לטעם
 שספק טומאה ברה"י טמא. בתוס' [ד"ה "ושרצים"]
 הקשו מהסיפא של המשנה, כתם שנמצא בחלוק
 האשה מטמא למפרע עד שתאמר בדקתי החלוק
 ולא היה בו כתם, והתם ליכא תרתי לריעותא
 וקשיא לשמאי. ותירצו "הואיל ואם הכתם יבש
 הוא ע"כ טמאה למפרע ופעמים נמי אף כשהוא
 לח מוכיח דלא אתא השתא אלא על ידי שחיה
 או ריקוד וכו' לא פלוג רבנן בכתמים".
 וביאור דבריהם פירש הבכור שור,
 [חולין י ב ד"ה פר"ח] שיתכן להעמידה על
 חזקה דמעיקרא אף בכתם יבש עד זמן שיוכל
 להתייבש אלא דמכל מקום לא פלוג רבנן
 ובכל ענין טמא למפרע.

ובחתם סופר פירש כוונתם כדברי הרשב"א
 בתורת הבית [בית ג ו] שאין מעמידים על חזקה
 דמעיקרא רק כששייך לתלות שעכשיו אירע

והלל, שאינו מסתמך על חוסר ההרגשה – מאי טעמיה?

ומבארין: יש לחוש שיצא הדם למפרע בהרגשה, מבלי שתשים לב להרגשה זו, משום שבכפורה, בשעה שהרגישה, שאין זו הרגשה של יציאת הדם, אלא הרגשת מי רגלים היא.

והשתא פרכינן: ולשמאי, המסתמך על חוסר ההרגשה – האיכא יציאת הדם בשעה שהיא ישנה, ואינה חשה בהרגשה באותה שעה, ואם כן כיצד אפשר להסתמך על כך שהיא לא הרגישה עד עתה?

ומתריצין: אפילו אשה ישנה נמו מרגישה ביציאת הדם, כי אנב צערה בשעת יציאת הדם מיתערא, הרי היא מתעוררת משנתה, ומרגישה ביציאת הדם, מידי דחוח אהרגשת מי רגלים, שהיא חשה ביציאתם ומתעוררת משנתה.

ופרכינן לשמאי: כיצד אמר כל הנשים דיין שעתן? והאיכא אשה שוטה, שאינה מבינה להרגיש ביציאת הדם, ומדוע אין לחוש כשראתה דם שמא יצא ממנה למפרע בהרגשה, אלא שהיא אינה מבחינה בה?! (27) ומשנינן: מודה שמאי בשוטה שיש לחוש לטמאותה למפרע (28).

ובמה שנקטו תוס' טעמא דשמאי לטהר למפרע משום שעיקר ראייה בהרגשה לפיכך אף אם לא הרגישה עכשיו לא פלוג וטהורה, נוקט המהרש"א שלפי זה אין צריך לבאר מה שבכתמים מודה שמאי שמטמא למפרע כדברי התוס' לעיל ד"ה "ושרצים", משום שבכתמים עיקר האיסור בלא הרגשה, ושפיר מודה שמאי שמטמא אף למפרע דהשתא נמי לא הרגישה.

27. בתוס' [ד"ה מודה] הקשו, הא אין בו דעת להשאל, וגמרינן לטהר מדרב גידל [סוטה כט א]? ותירצו, שיש נפקא מינה לאדם הנוגע בה ורוצה לעסוק בקדשים, שהוא יש בו דעת להשאל. ובערוך לנר הקשה, כיון שהספק באשה, ואין בה דעת להשאל, הרי הוכרע דינה לטהרה, ומה איכפת לי שהנוגע אין בו דעת להשאל. ובאחיעזר [א ג] תירץ, שאין דנים על האשה משתי סיבות. א, משום שהיא גוף הטומאה, ולא נאמר בה דין ספק טומאה, כמבואר במשנה טהרות [ו א] גבי מסוכן. ב. כיון שהיא ודאי טמאה, ואין כלפיה נפקא מינה, אין דנים אלא בנוגע בה.

ובתירוץ התוס' כגון אדם שנגע בה וכו' מבארים האחרונים לפי דברי הגרעק"א להלן [ו א], שהחומרא בתרומה וקדשים אף לענין נגע בחולין והחולין נגעו בטהרות, ולפי זה אף שהאדם דינו כחולין מכל מקום נטמא לענין מגע בטהרות. וראה בחזו"א טהרות [ג ב] שפירש, שהחולין לא נטמאים כלל, אך מי שהוחזק לאכול תרומה, אף שהוא חולין דינו כתרומה לענין חומרת מעת לעת. וזה מה שכתבו תוס' "ורוצה לעסוק בקדשים".

28. לכאורה מבואר בגמרא הטעם שמטמא הלל למפרע כיון שחיישינן שטועה בהרגשת מי רגליים, ומכל מקום לחולין טהורה כיון שאינו רק חששא בעלמא. אך הרמב"ן דוחה זאת לגמרי, שאם כן, בשוטה, שאינה מבינה להרגיש, יהיה דינה דשורפין ואפילו ברה"ר. ולא מצינו כן. ומבאר, שכל הטעמים כאן בגמרא נאמרו אליבא דשמאי, אבל להלל קיימינן כלישנא קמא שמעיקר הדין סומכים על החזקה ולפיכך טהורה לחולין ורק משום שהחזקה גרועה וגם דם לפניך עבוד רבנן מעלה בתרומה וקדשים. וראה עוד

ופרכינן: **הא "כל הנשים דיין שעתן" קתני,**
בלא יוצא מן הכלל!?

ומשנינן: כוונת שמאי היא לומר – **"כל
הנשים הפקחות"** בלבד.

ופרכינן: **וליתני שמאי: "נשים" – דיין
שעתן** בלבד, ואמאי תני כל הנשים?

ומשנינן: כוונתו של שמאי באומר **"כל
הנשים" היא – לאפוקי מדרבי אליעזר!**

**דאמר רבי אליעזר: רק ארבע נשים שהן
מסולקות דמים" דיין שעתן, ותו לא!**

**קא משמע לן שמאי כי לא רק נשים שהן
מסולקות דמים, אלא כל הנשים הפקחות
דיין שעתן.**

והוינן בדברי שמאי: **והאיכא ראיית כתמים,
שמוצאת את הדם על גופה או על בגדה,
דקיימא לן במתניתין לקמן שמטמאים אותה
למפרע, עד שתדע שהיה הבגד בדוק, על אף**

שלא הרגישה ביציאת הדם!

ואם כן, וכי **לימא תנן לקמן למשנת כתמים,**
שמטמאים למפרע, **דלא כשמאי!**? שהרי
לשמאי, המסתמך על חוסר ההרגשה –
בכתמים אין לטמאותה כלל, כי אפשר
להסתמך על חוסר ההרגשה, ולומר שכתם
זה לא בא מגופה אלא מעלמא!?! (29)

**אמר אביי: מודה שמאי בכתמים שיש
לטמאותה, על אף שלא הרגישה, ואפילו
למפרע!**

ומבארין: אשה זו אינה יכולה לתלות את
הדם שמצאה בכל סיבה שהיא, ולכן לא
איכפת לן בכך שלא הרגישה, אלא אמרינן
שבהכרח דם זה בא מגופה. וכיון שאין אנו
יודעים מתי הוא יצא מגופה, שהרי גילתה
את הכתם לאחר שיצא הדם, מטמאים אותה
למפרע.

והכי אמרינן: **מאי טעמא מודה שמאי בכתם
שמטמא למפרע?**

**במהרש"א על תוס' [ד"ה "ואיבעית אימא"]
ובחידוד הלכות.**

29. **הראשונים** נחלקו אם קושית הגמרא היא
ממה שמטמאים כתמים למפרע, או מעצם
טומאת כתמים מכאן ולהבא.

דעת הרמב"ן וכן מדייק המהרש"א **ברש"י**
שקושיית הגמרא ממאי שמטמאים למפרע,
לשמאי שמטהר למפרע משום שאשה מרגשת
הכא נמי בכתמים לגבי לטמא למפרע נימא לאו
מגופה הוא הואיל ואשה מרגשת, "אבל מכאן
ולהבא דאית ליה עיקר מדאורייתא לא טיהר
שמאי משום דאשה מרגשת". ומבאר החידוד
הלכות שרש"י לשיטתו להלן [נח א] שעיקר

גזירת כתמים הוא חשש דילמא ארגשה והוי
לתא דאורייתא, לפיכך אין להקשות לשמאי
מעיקר איסור כתמים רק ממה שמטמאים
למפרע. ודעת תוס' ד"ה "והא" שקושיית הגמרא
מכתמים היא מכאן ולהבא, שכיון שלא הרגישה,
נתלה שהגיע מדעלמא. וראה מהר"ם שביאר
דלמפרע לא קשה כיון שמאי מודה בכתמים
ומהטעם שכתבו תוס' ד"ה **ושרצים.** ותוס'
לשיטתם להלן [נח ב] שגזירת כתמים היא אפילו
כשלא הרגישה כלל.

ומקושיית הגמרא לשמאי דוקא ולא להלל,
מכריח הרמב"ן שטעם הגמרא כאן הוא רק
לשמאי. אבל להלל טעמו שמטהר לחולין משום
חזקה, ומעלה עשו בתרומה וקדשים כיון

שהרי אשה זו, בדם צפור — ידוע לנו שהיא לא נתעסקה, ולכן אי אפשר לתלות את הכתם בדם ציפור שהתעסקה בו.

וכמו כן בשוק של טבחים לא עברה, שנוכל לתלות את הדם בכך, ואם כן — האי כתם הדם מהיכא אתי?! בהכרח, שהוא מגופה, והיא טמאה למפרע, עד שעת הכיבוס, או עד שעת בדיקת הבגד הקודמת.

ג. ועתה מבארת הגמרא טעם שלישי לדברי שמאי:

איבעית אימא, היינו טעמא דשמאי דכל הנשים דייין שעתן, דאם איתא דהוי דם — מעיקרא הוי אתי, שדרך הדם לצאת מיד ולא להשתוות בבית החיצון!

והלל, חולק וסובר שיש לחוש שמא כותלי בית הרחם העמידוהו לדם לפני שיצא החוצה.

ושמאי חולק, וסובר כי כותלי בית הרחם לא מוקמי דם!

והוינן בדברי שמאי: אשה שהיא משמשת במוך, שממלאת את אותו המקום במוך כדי

למונע הריון, לשמאי — מאי איכא למומר? אמאי אינה מטמאת למפרע, דהא הכא איכא למיחש שהמוך שנתנה באותו מקום עיכב את יציאת הדם החוצה?!?

אמר אביי: מודה שמאי במשמשת במוך שאכן היא מטמאת למפרע!

רבא אמר: משמשת במוך נמי דיה שעתה. משום שאגב זיעה — מכויין כויין, ויש מקום לדם לצאת, ומדלא יצא קודם לכן מוכח שרק עכשו הוא יצא.

ומודה רבא במוך דחוק, שאין הדם יכול לצאת כלל, שמטמאה לשמאי למפרע.

והוינן בה: ומאי איכא בין הני תרי לישני האחרונים דמתרצינן לשמאי, להאיך לישנא הראשונה, שמתרצינן את טעמו של שמאי משום העמד אשה על חזקתה.

ומבארנין: איכא בינייהו למרמי, להקשות ג-ב על דברי שמאי את הקושיות שהקשינו לעיל — מאי שנא אשה דין הרואה דם, שאין שמאי חושש לטמאותה למפרע, מדין החבית, ומדין המוקה, ומדין המבווי, שחוששים בהם למפרע.

שהחזקה גרועה, שאם התחדש גם טעם חדש להלל ואינו משום חזקה כלל אלא משום חששא דהרגשת מי רגליים תולין לתרומה וקדשים, אם כן, כתמים אף דלא כהלל שמטמאים למפרע אף לבעלה ולחולין. ועל כרחך צריך לומר שגם ללישנא זו עיקר טעמו של הלל משום חזקה ולכן טהורה לחולין מעת לעת. ובכתמים ליכא חזקה ומהטעם שכתבו התוס' [ד"ה "ושרצים"] שאם הכתם יבש הוא על כרחך טמאה למפרע וליכא חזקה.

ובתוס' [ד"ה והא] חולקים על הרמב"ן, וביארו קושית הגמרא לשמאי דוקא דאית ליה טעמא דהרגשה, שהיא הוכחה גמורה שלא ראתה מקודם, אם כן, היה לנו לטהר כתמים אפילו מכאן ולהבא שכיון שלא הרגישה, אף שכתמים עיקר האיסור בלא הרגשה מכל מקום כיון שלא הרגישה ודאי מעלמא אתי, אבל להלל, שאינו ברור לו כ"כ טעמא דהרגשה לטהר בקדשים, שאינה הוכחה ברורה, כי יתכן שהרגישה מחמת מי רגליים ורק החמירו

בינייהו כשמשה עם מוֹךְ. דלפי הלישנא שאשה מרגשת, הרי גם אשה זאת מרגשת, ומדלא ארגשה מוכח שלא ראתה מקודם. ואילו לפי הלישנא שאין כתלי בית הרחם מעמידים את הדם, הרי כאן, ששימשה במוך, יתכן שהמוך הוא זה שעייכב את יציאת הדם, ולכן היא מטמאה למפרע.

ואילו לרבא, הסובר שגם משמשת במוך יש מקום לדם לצאת, איכא בינייהו כשהיא משמשת עם מוֹךְ דחוק שאין הדם עובר דרכו.

תניא כי האי לישנא [השלישית] שטעמו של שמאי הוא דאם איתא דהוה דם – מעיקרא הוה אתי, ומשום שאין כתלי בית הרחם מעמידים אותו.

להאיך לישנא דלעיל, שטעמו של שמאי הוא מצד שהעמיד את האשה על חזקתה, איכא למרמינהו.

אבל להני לישני, שטעמו של שמאי משום שאשה מרגשת, או משום שסובר שאין כותלי בית הרחם מחזיקים את הדם – ליכא למירמי! דבחיבת ובמקוה ובמבוי אין לא ענין של הרגשה, ולא ענין שאין כתלי בית הרחם מעמידים את הדם⁽³⁰⁾.

ותו הוינן בה: ומאי איכא בין האי לישנא דטעמו של שמאי דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי, להאיך לישנא דטעמו של שמאי הוא מחמת שלא הרגישה?

ומבארין: לאביי, דאמר מודה שמאי במשמשת במוך שמטמאה למפרע, איכא

ובערוך לנר הקשה מדברי התוס' [ג א ד"ה ואיבעית] שטעמא דשוטה טהורה בחולין משום חזקה קשיא ממקוה, ומתריך, שבמקוה נמי אין טמא אלא לענין טהרות. ובתוס' הרא"ש ד"ה אמר מפורש שבמקוה איירי אף לחולין. ב. שעיקר קושית הגמרא [ב ב] ממקוה הוא אף שבאשה אין תרתי לריעותא מכל מקום לא היה לו לטהר לגמרי. אבל ודאי כבר ידעה הגמרא בתחילה טעמא דתרתי לריעותא לשרוף רק עיקר השקלא וטריא בגמרא אם חדא לריעותא משוי ספק שאי אפשר לטהר ודאי. עוד הקשו תוס', דאכתי איכא להקשות ממקוה שמטמאים אף ברה"ר ובנגע באחד בלילה מטהרים ברה"ר כשיש חזקה דמעיקרא ועל כרחך צ"ל משום שבמקוה איכא תרתי לריעותא. וכוונת קושייתם לתירוץ הראשון שאין צריך כלל לתרתי לריעותא. ומתריצים "ויש לומר דלא קשה ליה לעיל אלא במאי דמטהר שמאי אף ברשות היחיד". ראה תוס' הרא"ש ביאור דבריהם.

בתרומה וקדשים. אבל חולין מודה לשמאי שמספיק בהוכחה כזו לא לטמאותה למפרע, מכל מקום בכתמים אין לנו לתלות שמעלמא אתי אפילו לחולין "שרגלים לדבר הוא דמגופה אתי אפילו למפרע". היינו, כיון שכתם מגיע בלא הרגשה אין הוכחה כלל, ושפיר יש לטמאותה לחולין אפילו למפרע.

30. תוס' ד"ה איכא הקשו שגם להני טעמי יש להקשות ממקוה דהא מודה שמאי בשוטה שטמאה למפרע רק לתרומה וקדשים ובמקוה שורפין, וכן להלל שחולק על טעמים אלו בהכרח צריך לתירוץ הגמרא דמקוה שאני דאיכא תרתי לריעותא. ותירצו ב' תירוצים. א. שטעמא דהרגשה מהני להלל שלא לטמא ודאי ולשמאי מהני אף בשוטה לא לטמאותה בודאי. ועולה לתירוץ זה שלעולם יש לומר שחזקה דהשתא עדיפא מחזקה דמעיקרא להני לישני ומה שלא מטמאים למפרע ודאי משום טעמא דהרגשה.

דתניא: אמר לו הלל לשמאי: וכי אי אתה מודה לי לדברי שיש לחוש למפרע, בקופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו של הקופה, ונמצא שרץ בזוית מרוחקת אחרת, שטהרות הראשונות, שנעשו בזוית הראשונה, טמאות! (31)

והיינו, שעל אף שמצא את השרץ בזוית האחרת רק לאחר שכבר נעשו הטהרות הראשונות וכבר הוצאו מהקופה, חיישינן למפרע, שמא היה השרץ בזוית המרוחקת כבר בשעה שעשה בקופה את הטהרות הראשונות, וטימא השרץ את הכלי, והכלי טימא את הטהרות. ולא אמרינן שמעמידים את הטהרות על חזקת טהרתן והשרץ נפל רק עתה, לאחר שניטלו הטהרות מהקופה. ואם כן, אמאי אינך חושש באשה לטמאותה למפרע, שמא יצא הדם מקודם לכן לבית החיצון?

אמר לו שמאי להלל: אבל! אכן, אני מודה בקופה שיש לחוש ולטמאות את הטהרות למפרע.

ומה הוא ההפריש בין זו לזו?

לזו, לקופה, יש לה שוליים, תחתית, לכן יש לחשוש שהשרץ היה בקופה בזמן שהיו בה הטהרות, ונטמאו הטהרות מהכלי [שטמאהו השרץ], בלי שיראו את השרץ.

אבל לזו, לאשה, אין לה שוליים! שאין מה

שיעצור את הדם בבית החיצון, וברגע שנעתק הדם לצאת מן המקור הוא יוצא החוצה לגמרי, ולכן אין לחשוש לטמאותה למפרע.

ד. רבא אמר, טעם רביעי בשיטת שמאי —

טעמא דשמאי — משום בטול פריה ורביה.

שאם נגזור לטמאות טהרות למפרע מהחשש שהדם משתהה בבית החיצון, יחששו האנשים לבעול את נשותיהם, שמא כבר יצא הדם לבית החיצון והן טמאות עוד לפני שראו דם.

תניא נמי הכי, שטעמו של שמאי הוא מצד ביטול פריה ורביה:

דתניא: אמר לו שמאי להלל: אם בן, כדברך, שגזרת שיש לחשוש שנטמאת עוד לפני ראית הדם, בטלת בנות ישראל מפריה ורביה! (32)

ולפי זה יש לנו שתי ברייתות החולקות בהסבר טעמו של שמאי, ולכן הוינן בה:

ומאן דתני האי לישנא שהטעם הוא מצד ביטול פריה ורביה, **הא תנא** לעיל **כי האיך לישנא**, השלישית, **דאם איתא דהוה דב, מעיקרא הוה אתי!** ?

ומשנינן — **התם, הלל הוא דקטעי** בטעמו

מעיקר הדין ושורפים או הוי רק סייג ותולין.

32. רש"י מוסיף, שאפשר להקשות מקופה גם לשאר לשונות הגמרא לעיל, ולתרץ כהאי גוונא הלל טעי וסבר טעמא דשמאי אם איתא דהוי דם

31. הראשונים הקשו, למה לא הקשה הלל אף לנפשיה מאי שנא מקופה שטמאים אף לחולין ושורפין, ואשה הרואה דם מטמאים למפרע רק לקדשים ותולין. ראה בתוס' הרא"ש רמב"ן ורשב"א ומבואר דפליגי בדין קופה אם טמאות

של שמאי!

הוא, הלל, סבר — דטעמא דשמאי הוא דאם איתא דהות דם, מעיקרא הוי אתי. ולאור הנחה זו של הלל — קא מקשי ליה מדין קופה.

ולפי זה, הקושיה מקופה היא במקרה שהוא היטה את הקופה על צידה ועירה את הטהרות החוצה, דאמרינן אילו היה השרץ בקופה באותה שעה, הוא היה נשפך החוצה יחד עם הטהרות, ובכל זאת מטמאין לטהרות למפרע, וקשיא לשמאי מאי שנא אשה מקופה.

ואמר ליה שמאי: טעמא דידי הוא טעם אחר — משום בטול פריה ורביה!

ולמאי דקטעיות נמי בדברי, והנחת שהטעם שלי הוא משום שאין כתלי בית הרחם מחזיקים את הדם, דקמקשית, לפי הבנתך בדברי: מאי שנא קופה ומאי שנא אשה?

הרי גם על כך יש לי חילוק:

לזו, לקופה, יש לה שוליים, ולכן חיישינן לטהרות שבתוכה שנגעו בשרץ מבלי שיבחינן בו. ואילו לזו, לאשה הרואה דם, אין לה שוליים, שרואה את הדם מיד עם יציאתו, ולכן אין לה לחשוש למפרע.

ותו הוינן בה: ולמאן דתני האי לישנא, דטעמו של שמאי הוא משום דאם איתא דהוה דם, מעיקרא הוה אתי, הא תניא כי האיך לישנא, דטעמו של שמאי הוא משום

בטול פריה ורביה!?

ומשנינן: הכי קאמר ליה הלל לשמאי: אין, טעמא קאמרת, טעם נכון אמרת! דאם איתא דהוה דם — מעיקרא הוה אתי!

ומיהו, עשה סייג גדר מדרבנן לדבריך, לטמא למפרע! דמאי שנא מכל התורה כולה דעבדינן סייג!?

אמר ליה שמאי להלל: אם כן, שאעשה סייג — בטלת בנות ישראל מפריה ורביה!

והוינן בה: והלל — אמאי לא חייש לביטול פריה ורביה?

ומשנינן: אמר לך הלל — מפריה ורביה מי קאמינא?! וכי יש בטומאה למפרע הוראה הגורמת להמנע מפריה ורביה?! והרי לטהרות בלבד הוא דקאמינא, שהרי רק לענין לטמא טהרות החמרנו בה, ולא ביחס לבעלה.

והוינן בטעמו של שמאי: אמאי הקיל בטהרות, והרי אין דין טהרות קשור לפריה ורביה?

ומשנינן: שמאי סבר דלטהרות נמי לא גזרינן משום דאם כן, שנגזור לחשוש לטהרות — לכו של בעלה נוקפו, שמא נטמאת עוד לפני הראיה, ופורש! ונמצא שהגזירה לטהרות תביא להמנעות מפריה ורביה.

ואמרינן: שוליים, בדוקין, מכוסין, בזוית — סימן.

דבקופה לא שייך בה מרגשת, ולטעמא דחזקה צריך לומר דמיירי בקופה שאינה בדוקה. אבל אשה לשמאי בדוקה היא.

וכו' וקשיא ליה קופה וקאמר ליה שמאי טעמא דידי משום העמד אשה על חזקתה או משום אשה מרגשת וכו' וראה במהרש"א שביאר

איתמר: קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו, והוציאו את הטהרות מפיה של הקופה, מלמעלה, ולאחר מכן נמצא שרין בזוית אחרת של הקופה –

חזקיה אמר: טהרות הראשונות, הקודמות, שהוצאו מהקופה לפני מציאת השרץ, טהורות.

רבי יוחנן אמר: טהרות הראשונות טמאות.

והוינן בה: והא שמאי והלל מודו בקופה, וטהרות הראשונות טמאות, ואיך נחלק עליהם חזקיה ואמר שהן טהורות?

ומשנינן: כי מודו שמאי והלל – בקופה שיש לה שוליים, שיש לה תחתית כבסיס שעליו היא עומדת, והוצאת הטהרות מהקופה מתבצעת מלמעלה, מהפה של הקופה. ולכן חיישינן שמא היה השרץ בקופה בזמן שהיו שם הטהרות ולא הבחינו בו בשעת הוצאת הטהרות מהקופה והוא נשאר ממקודם בקופה, עד עתה.

כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן – בקופה שאין

לה שוליים, שאין לה תחתית ובסיס אלא היא שוכבת לארכה על הארץ [ואפשר לאכסן בה בתוך השיפוע של הדפנות]. וכשבאים להוציא את הפירות זוקפים את הקופה וכל הפירות נושרים מלמטה שהרי אין לה תחתית.

ולכן, אם לאחר שהוציא את הפירות הוא שוב השכיב את הקופה, ומצא בה שרץ, סובר חזקיה כי ודאי הגיע לשם השרץ רק עכשו, ולא היה בה השרץ כאשר היו הפירות בקופה. כי אם השרץ היה בה מקודם, הרי ודאי שבזקיפת הקופה הוא היה נופל ממנה למטה, כמו כל הפירות.

ופרכינן: במאי אוקמתיה, בקופה שאין לה שוליים?!

אם כן תיקשי, מאי טעמיה דרבי יוחנן דמטמא? והרי לא היה השרץ יכול להשאר בה, כשאין לה תחתית, לאחר שזקפה?!

ומשנינן: הכא במאי עסקינן שאמנם אין לה שוליים, אבל ויש לה אוגנים⁽³³⁾, שיש לה מסביב במקום השוליים, כיפוף של הדפנות,

33. תוספות [סד"ה כ] נוקטים שלרבי יוחנן, המטמא באין לה שוליים ויש לה אוגנים, הוא הדין קופה, שמודה בה שמאי, מצי למימר שאף באין לה שוליים אך יש לה אוגנים טהרות הראשונות טמאות.

אמנם ברמב"ן מבואר שגם לרבי יוחנן שמטמא באוגנין, היינו רק לתלות, ולא שטמא ודאי לשרוף. ובוזה תירץ הקושיה, למה לא קשה להלל גופיה מקופה שמטמאים ודאי, ואילו מעת לעת רק תולין, אלא ודאי, גם הלל מודה לחילוק שבקופה יש לה שוליים ולפיכך מטמאים. ועיקר קושייתו, שאם בשוליים מטמאים ודאי, דין הוא

לתלות באשה מפני שהיא כמי שיש לה אוגנים. בחידושי הר"ן תירץ על קושיה זו, שאין להקשות להלל מקופה על אשה מעת לעת כיון שיש לה חזקת טהרה והעמד אותה על חזקתה שאשה בדוקה היא, והקושייה לשמאי שמטהר לגמרי אף לתרומה וקדשים, נמצא שאינו ספק כלל ואינו חושש אף לעשות מעלה בתרומה וקדשים אם כן, היאך מטמאין הטהרות בקופה הרי אין בזה ספק כלל. [ומדגיש הר"ן שהקושייה מקופה היא על הטעם שאם איתיה דם מעיקרא הוי אתי שמחמתה מטהר שמאי לגמרי, שללישנא קמא שטעמו משום חזקה

ולכן יש מקום לתלות שהשרץ נתעכב בקופה עקב האוגנים⁽³⁴⁾.

והנין בה: והא תנן: המדלה עשרה דליות במים בזה אחר זה, שדולה בדלי אחד כמה פעמים⁽³⁵⁾, ונמצא שרץ באחד מחן, שלאחר שכבר עירה כמה פעמים מהדלי לתוך כלי גדול, נמצא שרץ בדלי, הרי הוא, הדלי [והמים שבתוכו] טמא, וכולן כל המים שדלה מקודם לתוך הכלי — טהורין!

ואמר ריש לקיש משום רבי ינאי: לא שנו שהמים שהדלה מקודם טהורים אלא שאין לו, לדלי, אוגנים, ולכן לא יתכן שהיה השרץ בתוכו מקודם. שהרי עירה את המים מהדלי בכל פעם לתוך כלי גדול, ואם היה השרץ בדלי הוא היה חייב ליפול ממנו.

אבל אם יש לו, לדלי, אוגנים, שאפשר לתלות שהתעכב השרץ בכלי על ידי האוגנים — כולן, כל המים הקודמים, טמאין!

לימא חזקיה, שלא חושש לעכוב השרץ על ידי האוגנים, לית ליה דרבי ינאי?

ומשנינן: לא! חזקיה יכול לסבור כרבי ינאי, אלא שיש לחלק:

מיא — שרקי! המים מחליקים מהדלי על ידי הטיית הכלי גרידא, ומבלי שיהפוך אותו על פיו. ולכן יש לחשוש כדברי רבי ינאי שהאוגנים מעכבים את יציאת השרץ.

פירי — לא שרקי! ומי שרוצה להוציא את כל הפירות מהכלי חייב להעמיד את הכלי בצורה אנכית כדי שכל הפירות יפלו מתוכו. וכשמעמיד אותו כך, הרי גם השרץ שהיה בו נופל ממנו, ואינו מתעכב על ידי האוגנים.

אי נמי: מיא לא קפיד עליהו לשופכס לגמרי מהכלי, ולכן אינו הופכו על פיו, ויכול השרץ להתעכב באוגנים.

אבל, פירי — קפיד עליהו להוציא את כולם, והופך את הדלי לגמרי, ואז גם השרץ נופל.

ואי בעית אימא: כי מודי שמאי והלל שהטהרות הראשונות בחזקת טמאות — בקופה שאינה בדוקה בשעה שהניח בה את הטהרות, ולכן אי אפשר להעמיד את הקופה

לטהר אף תרומה וקדשים אין להקשות מקופה שאינה בחזקת בדוקה. וכן כתב התוס' [ב א ד"ה מעת] וראה מהרש"א [ג ב] על רש"י ד"ה טייג.

לכאורה לא מובן למה לא תירץ הרמב"ן כמו הר"ן, הרי איהו גופיה תירץ לעיל [ב ב] לחלק בין אשה מעת לעת לנגע באחד בלילה שמטמאים כשעת מציאתן בלא ראוהו חי, דשאני אשה שבחזקת בדוקה היא. ולהלן יבואר.

שרק תולין, ולא דמי לנגע באחד בלילה כשלא ראוהו חי מבערב שטמא ודאי כיון דאיכא ודאי מגע. דעת הרמב"ן כצד הראשון. והרשב"א האריך להשיג עליו שאינו כן, וקושיותיו על הרמב"ן ראה פתחי נדה שהאריך ליישבם. ובמחלוקת חזקיה ורבי יוחנן דעת הרמב"ן כהרשב"א שפלוגתתם דוקא לענין לתלות ולכולי עלמא אין שורפין. אך בתוס' [סד"ה כ] פליגי, ראה הערה קודמת.

35. כן פירש"י, ראה רמב"ם [אבות הטומאות יז א] ובהשגות שם, וראה ערוך לנר.

34. נחלקו הראשונים אם קופה שמודה בה שמאי דין הטהרות בשריפה שטמאות ודאי, או

בחזקת טהרה.

בחזקת טהרה.

א-ד ואילו **כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן** — בקופה בדוקה! (36) שלפני שהניח בה את הטהרות היא נבדקה, ולכן סובר חזקיה שאם הוציא את הטהרות ורק לאחר מכן גילה את השרץ בקופה, הרי היא בחזקת טהרה משעת הבדיקה, ותלינן שרק לאחר שהוציאו ממנה את הטהרות נכנס לתוכה השרץ.

ומר, רבי יוחנן, סבר: אימור — עם סילוק ידיה מבדיקת הקופה, ועוד לפני נתינת הטהרות לתוכה, נפל השרץ לקופה, וטמא את הטהרות (37).

ומקשינן: כיצד יתכן להעמיד את דברי הלל ושמאי בקופה שאינה בדוקה? והרי הברייתא לעיל, המביאה את דברי שמאי והלל, משווה את דין הקופה לדין ראיית

מר, חזקיה סבר: הא בדקה! והרי הקופה

36. ראה תוס' [ד"ה כין] שברה"ר לכולי עלמא טהור כדין נגע באחד בלילה שאם ראוהו חי מבערב טהור ברה"ר, ופלוגתתם ברה"י. [ראה חזון איש [צו ג] שהקשה, למה בקופה בדוקה פשיטא לתוס' שברה"ר לכולי עלמא טהורות. ובאשה מעת לעת סוכרים לעיל [ב א] שאפילו ברה"ר טמאות, אמנם לדברי המהר"ם בתוס' [שם] שהטעם שבנדה טמאה ברה"ר משום ב' טעמים, שטמאה לפניך ויש ריעותא מגופה. ניחא שבקופה וראוהו חי ליכא ריעותא מגופה לפיכך יש לטהר ברה"ר].

ונציין שיטות הראשונים בדין הכרעת רשויות בקופה, ראה תוספות הרא"ש [ב א] שלדברי תוס' [שם] ספק טמאה למפרע לא ילפינן מסוטה הוא הדין נגע באחד בלילה וכן קופה דהווי ספק טמאה למפרע לא ילפי' מסוטה, הילכך בראוהו חי מבערב או קופה בדוקה יש לטהר ברה"י מעיקר הדין. וסיבת הטמאה לרבי יוחנן אינה אלא חומרא. אך דעת תוספות הרא"ש בשמעתין [ד"ה וחכמים] שבראוהו חי טמא ברה"י מעיקר הדין ואף לחולין, דאזיל לשיטתו לעיל [ב א] שאף ספק טמאה למפרע ילפינן מסוטה. ומוסיף תוספות הרא"ש [בד"ה כי פליגי] שאף לחזקיה מטמאין בנגע באחד בלילה ברה"י אף כשראוהו חי, וקופה שאני משום דאם איתא דהוי שרץ

מעיקרא הוה חזי ליה. ובעיקר הטעם שברה"ר לכולי עלמא מטהרים בקופה בדוקה יש לדון אם הטעם משום חזקה, או משום ספק טמאה ברה"ר טהור, ראה תוס' [ב א ד"ה מעת] הסוכרים שאין דנים במעת לעת לטהר משום רה"ר כיון שהיא טמאה לפניך ולפי זה צ"ל שקופה ונגע בא' בלילה שאני משום דאיכא חזקה, אמנם ראה במהר"ם על התוס' שם, וכן במהר"ם [ב ב על תוד"ה דאיכא] שביאר הטעם לטמא במעת לעת ברה"ר משום שטמאה לפניך ואיכא ריעותא מגופה, אם כן, בקופה ובנגע באחד בלילה דליכא ריעותא מגופה יש לטהר מדין ספק טמאה ברה"ר. וכמו כן לפימ"ש"כ האחרונים לפרש כוונת תוס' [ב א] דדוקא באשה משום שדנים על גוף האשה אם כן, בקופה שדנים על הטהרות שפיר יש לטהר מדין ספק טמאה ברה"ר, ולהלן בשמעתתא דנגע באחד בלילה יבואר עוד.

37. מבואר מתירוץ הגמרא שלחזקיה אשה אינה בדוקה. ולרבי יוחנן טמאה אף בבדוקה, ראה תוס' לעיל [ב א סד"ה מעת] שפירשו הטעם של שמאי לטהר משום שסובר שאשה בדוקה היא ובתו"י הקשה, שהרי רבי יוחנן סובר שאף בבדוקה טמאות ברה"י.

הדם באשה, כדאמרינן "ומה הפרש בין זו לזה".

והא דומיא דאשה קתני, ואשה — בדוקה היא! שהרי היא בודקת עצמה כשהיא עוסקת בטהרות שחרית וערבית, ואם כן, גם הא דמודו הלל ושמאי בקופה, איירי בקופה בדוקה. וחזרת הקושיה על חזקיה, מדברי הלל ושמאי המטמאים את הטהרות שבקופה?

ומשנינן: לא! אין האשה נחשבת בחזקת בדוקה [וממילא גם אין להעמיד את הקופה שהוזכרה בדברי הלל ושמאי בחזקת בדוקה], כי —

אשה, כיון דשכיחיה בה דמים — כשאינה בדוקה דמי! (38)

וכן הקופה שמודו בה שמאי והלל — בקופה שאינה בדוקה איירי!

ואיבעית אימא: אשה היא אכן בחזקת בדוקה, וגם הקופה שמודו בה הלל ושמאי היא קופה בדוקה. אלא שחזקיה ורבי יוחנן נחלקו בקופה שאינה דומה לקופה שמודו בה שמאי והלל: (39)

כי מודו שמאי והלל בקופה, שחוששים לטהרות שנעשו בה מאז שסילק הבודק את ידיו, איירי בקופה שאינה מכוסה ופיה פתוח כלפי מעלה, לכן יש לחשוש שמא נפל בה השרץ מיד לאחר שהבודק סיים את בדיקתו. ולכן אין הקופה נחשבת בחזקת טהרה (40).

ואילו **כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן,** איירי בקופה מכוסה, שאין לחשוש בה לכניסתו של שרץ, ולכן חזקיה מטהר.

ותמהינן: כיצד אפשר להעמיד את מחלוקתם של רבי יוחנן וחזקיה בקופה מכוסה? והרי אם היא מכוסה, תיקשי — היכי נפל שם

ברה"י. ראה להלן בהערות הבאות.

39. **ברש"י** ביאר שקופה דמודו בה שמאי והלל מיירי בקופה בדוקה, אמנם **בחדושי הר"א** וכ"נ משמעות דברי הרמב"ן מבואר שהן לישנא איירי בקופה שאינה בדוקה, ולהלן יבואר.

40. ראה **רמב"ן** שפירש לשיטתו הן לתירוץ הגמרא שמודו שמאי והלל בקופה שאינה בדוקה, והן לתירוץ הגמרא שאינה מכוסה, "שלא בא הלל להשוות אשה לשאינה בדוקה ולשאינה מכוסה [שאם כן, תיקשי מקופה אף להלל עצמו שבקופה שורפין ובאשה רק תולין] אלא שמאחר שבאלו טמאות ודאי, באשה היה לנו לתלות מפני שהיא דומה במקצת לשאינה

38. **התוס'** [ב א] הכריחו מכאן שאף לאשה אינה בדוקה מכל מקום לא הוי אלא חומרא בתרומה וקדשים הוא הדין בקופה ובנגע באחד בלילה אף אם לא ראוהו חי מבערב אינו אלא חומרא. אולם הרמב"ן נוקט לחלק בין נגע באחד בלילה שמעיקר הדין מטמאים כשעת מציאתן לבין אשה כיון שבדוקה היא, והא דאמרינן הכא שאינה בדוקה היינו, שאינה בודקה קצת לענין חומרא בתרומה וקדשים.

יש לברר אף אם אשה בדוקה והויא כראוהו חי מבערב, מכל מקום הרי בדין נגע באחד בלילה ברה"י טמא אף בראוהו חי וכפי שדייקו תוס' [ד"ה כי פליגי], ודעת הרמב"ן לעיל [ב א] שדין האשה במעת לעת שתולין הוא דווקא ברה"י. שברה"ר טהורה ודאי, אם כן, אף שהיא בחזקת בדוקה עדיין יש לטמאה אף לחולין

שרץ!?

ומשנינן: כגון שהיה תשמישה של הקופה על ידי פתיחת הכיסוי שעליה, וסגירתו.

ונחלקו רבי יוחנן וחזקיה האם בשעה שהוא פותח את הקופה הוא שומר ונזהר שלא ייכנסו לתוכה שרצים.

חזקיה סבר שכל עוד נמצאות הטהרות בקופה הוא נזהר בשעה שפותח את הכיסוי לחזור ולכסותה כדי שלא יפלו לתוכה שרצים. אבל משניטלו הטהרות מהקופה שוב הוא אינו נזהר מלכסותה, ולכן יש לנו לומר שהשרץ נפל לתוך הקופה רק לאחר שניטלו ממנה הטהרות.

ואילו רבי יוחנן סבר שגם בשעה שהטהרות בתוכה הוא אינו נזהר משרצים בשעה שהוא

מרים את הכיסוי, ולכן יש לחשוש שנפל השרץ בשעה שגילה את הכיסוי.

ופרכינן: כיצד אפשר להעמיד את דברי שמאי והלל בקופה שאינה מכוסה?

והא דומיא דאשה קתני, ואשה — מכוסה היא! שהרי לא נופל בה דם באותו מקום מעלמא, ובדומה לכך מודו שמאי והלל בקופה שהיא מכוסה שיש לחשוש לטהרות, וכיצד חולק חזקיה ומטהר?⁽⁴¹⁾

ומשנינן: אשה, כיון דשכיחי בה דמים — כשאין מכוסה דמיה!

ואיבעית אימא: כי מודו שמאי והלל להחמיר — בזוית קופה⁽⁴²⁾, ואילו כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן — בזוית בית!⁽⁴³⁾

מודו ובזויות דקופה דאיכא תרתי לריעותא [היינו, אינה בדוקה, וזוית קופה שטמאה כשעת מציאתן] אבל בדוקה אף על פי שבזויות קופה נמצא אינן טמאות דהוי ליה כאותה שאמרו בתוספתא: ומודים חכמים לרבי מאיר בשראוהו חי. וראה מרומי שדה שתמה מאד הרי ברשות היחיד טמא בנגע באחד בלילה אף בראוהו חי והכא עסקינן ברשות היחיד שכל טומאת אשה במעת לעת לדעת הרמב"ן [ב א] רק ברה"י ואם כן, גם בקופה מה יועיל שבדוקה היא כיון שהיא ברה"י.

43. שיטת תוס' בכמה נקודות דלא כהרמב"ן. נציינם בקצרה. א. פשטות בכל האוקימתות בגמרא מלבד התירוץ האחרון, לרבי יוחנן שמטמא הוי ודאי ושורפין, [אמנם יש להסתפק ללישנא דפליגי רבי יוחנן וחזקיה בקופה בדוקה אם שורפין לרבי יוחנן] ראה תוספות הרא"ש [ד א] שלרבי יוחנן מטמאין אף חולין ואזיל

בדוקה ואינה מכוסה משום דשכיחי בה דמים". היינו, שאשה ודאי בדוקה ומעיקר הדין טהורה רק כיון דשכיחי בה דמים החמירו להחשיבה כמקצת אינה בדוקה, אבל רק לתלות ומספק, ולפיכך לא החמירו לטמאותה רק ברה"י ולא ברה"ר, מה שאין כן בנגע באחד בלילה שאם לא ראוהו חי טמא אף ברה"ר. ושיטת הרמב"ן לעיל [ב א] שטומאת מעת לעת באשה רק ברה"י ולא ברה"ר ודלא כתוס'.

41. כך פירש"י, ראה תוס' [ד"ה והא] ומהרש"א שפירש כוונתם, ע"ע חזון איש [צו יב].

42. ראה חידושי הר"א שלשיטת רש"י הך לישנא נמי איירי בקופה בדוקה, וכן נראה בריטב"א. אך הרמב"ן מפרש: הא דאמרין ואיבעית אימא כי מודו שמאי והלל בזויות דקופה, הכי פירושו, לעולם בשאינה בדוקה

והוינן בה: כיצד אפשר לומר שחזקיה ורבי יוחנן נחלקו בנמצא השרץ בזוית בית אחרת, והא "קופה" קאמר תנא דברייתא.

ומבארין: הכי קאמר תנא דברייתא:

קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו של הבית, ונטלו ממנה את הטהרות, ולאחר שהוציאו את הטהרות מתוכה טלטלה לקופה, והעמידה בזוית אחרת של הבית, ונמצא שרץ בתוך הקופה, לאחר שהונחה הקופה בזוית האחרת —

לשיטתו [ב ב] שילפינן מסוטה לטמא אף למפרע לפיכך טמא ברה"י אף בראוהו חי מעיקר הדין, אך תוס' הסוברים שאין ללמוד מסוטה אינו אלא חומרה בתרומה וקדשים ויש לעיין אם שורפין לרבי יוחנן. ראה תוס' [סד"ה כ]. ב. מעיקר הדין גם בלא ראוהו חי בנגע באחד בלילה, או קופה שאינה בדוקה יש חזקה דמעיקרא שעדיפה על כל הטומאת כשעת מציאתו, ואינו אלא חומרה בתרומה וקדשים דלא כרמב"ן שבלא ראוהו חי דינא הוא כשעת מציאתו ואף לחולין ולהלן בעז"ה עוד יבואר. ג. גם בראוהו חי וקופה בדוקה ברה"י מטמאין ומכל מקום אינו אלא חומרה. דמדינא טהור ואין לטמא משום ספק טומאה ברה"י כיון שהוא למפרע ובחומרה זו פליגי רבי יוחנן וחזקיה. ד. בתוס' [ב א] מדויק שהקשו ב' קושיות חדא, מאי שנא מעת לעת שטהורה לחולין מנגע באחד בלילה שמטמאין אף לחולין, והכריחו שבב' המקומות אינו אלא חומרה בתרומה וקדשים. והוכיחו כן שאל"כ תיקשי להלל גופיה, אלא מוכח שאף קופה שאינה בדוקה ובנגע באחד בלילה כשלא ראוהו חי מטמאין רק מחומרה לתרומה וקדשים.

עוד הקשו תוס', מאי שנא נגע באחד בלילה ששורפין, מה שאין כן במעת לעת רק תולין. אמנם ברמב"ן הקשה להלל רק קושייה השניה של תוס' למה במעת לעת תולין והכא בקופה משמע ששורפין. ונראה שתוס' לשיטתם [ג א ד"ה והא איכא] שכתבו דהלל נמי סובר הטעם של אם איתיה דהוה דם וכו' ולפיכך מטהר

בחולין אלא דלא מהני לתרומה וקדשים, ולפיכך אם הטומאה בקופה אף לחולין קשיא להלל נמי, אך הרמב"ן סובר [ג א] שכל הטעמים שנאמרו בגמרא הווי לשמאי לטהר תרומה וקדשים אבל חולין להלל סיבת הטהרה לכולי עלמא מחמת החזקה ולפיכך אין להקשות ממה שמטמאים בקופה לחולין. ולא הוקשה לרמב"ן רק מה שבהא תולין ובהא שורפין.

לשיטת תוס' תירוצי הגמרא כאן נצרכים רק לחזקיה שמטהר בקופה שלא יקשה עליו מהברייתא שמודה שמאי להלל לטמא בקופה, לתירוץ הראשון באין שוליים אף אם יש אוגנים טהור ופשטות מיירי אף בבדוקה וברה"י, דומיא דאשה ובפשטות סוברת הגמרא שאשה בדוקה, ולפיכך ביש לה שוליים אף בבדוקה טמא, ולתירוץ השני שנחלקו חזקיה ורבי יוחנן בקופה בדוקה החידוש לחזקיה שמטהר אף ברה"י. ולפיכך אף בראוהו חי מטהר חזקיה ברה"י [תוס' ד א ד"ה כ] ומשום שאין לדון כאן מצד ספק טומאה ברה"י כיון שהוא למפרע, [ולתוס' הרא"ש זה אינו, כיון שמטמאין מהתורה מדין ספק טומאה ברה"י] וברה"ר לכולי עלמא טהור דהוי כראוהו חי.

עוד יש לציין דברי התוס' [ב א] שכתבו דהלל סובר שאשה אינה בדוקה, ומבארים האחרונים שאין כוונתם שזהו הטעם של הלל, שהרי גם אם היא בדוקה מטמא הלל תרומה וקדשים משום ריעותא מגופה, אלא ה"ק שכשמשכחת בגמרא שאשה אינה בדוקה משום דשכיחי בה דמים זה בהכרח רק להלל, ולצד זה

חזקיה סבר שמטהרים את הטהרות שהיו בקופה בהיותה בזוית הראשונה, כי סבר חזקיה — לא מחזקינן טומאה ממקום אחד למקום אחר, ולכן לא אמרינן שהיה בה השרץ עוד בהיותה בזוית הראשונה, אלא תלינן שכאן נפל בה השרץ, ולכן הטהרות שהיו בה בזוית הראשונה הם טהורות⁽⁴⁴⁾.

ורבי יוחנן סבר מחזקינן טומאה ממקום למקום, וחיישינן שנפל השרץ במקום הקודם וטימא את הטהרות.

ופרכינן: ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום?

והתנן: מי שנגע באדם אחד בלילה, ואינו יודע, מחמת החשיכה, אם אותו אדם שנגע בו הוא חי, אם מת. ולמחר השכים ומצאו לאותו אחד שנגע בו בלילה כשהוא מת —

רבי מאיר מטהר אותו, שהרי לנוגע יש חזקת טהרה⁽⁴⁵⁾.

האשה הוא מקום הדם ממילא גם כשהלכה ממקום למקום חשיב הדם מקום מציאתו.

45. טעמו של רבי מאיר לטהר ראה תוס' [ב א סד"ה מעת לעת] שפירשו משום דאית ליה חזקת חי אף כשלא ראוהו חי ושאני אשה שתולין כיון שיש לה ריעותא מגופה. ובתוס' [ד א ד"ה כ"ה] הביאו מהתוספתא שרבי מאיר מטהר רק ברה"ר אך ברה"י מודה שטמא, ואינו מוכן לכאורה, אם טעמו משום חזקה דמעיקרא יש לטהר אף ברה"י, [משום ספק טומאה ברה"י הנלמד מסוטה אין לטמא, כיון שהוא למפרע]. וכן נראה כאן דעת הריטב"א.

הר"ש [טהרות ה ז] ביאר טעמו של רבי מאיר משום ספק טומאה ברה"ר והוכיח מכאן שלומדים ספק טומאה למפרע מסוטה. יש לדון אם כוונתו שרבי מאיר חולק לגמרי על דינא של כשעת מציאתן. ונצרך לטהר משום ספק טומאה ברה"ר כיון שמודה שבלא ראוהו חי ליכא חזקה דמעיקרא, [יש לדון אם להביא ראייה כצד זה מנוסח קושיית התוריד קידושין עט א], או דילמא אינו חולק על שעת מציאתן, ואף על פי שבמקום חזקת טומאה ל"א ספק טומאה ברה"ר, מכל מקום כיון שיש חזקה דמעיקרא כנגדה הוא ספק השקול ולפיכך ברה"ר טהור. ראה סוגיית הגמרא עירובין [לה ב] שמקשינן

ודאי שאשה טמאה ברה"ר ואין צורך לתירוצי התוס' [שם] למה מטמאין לה ברה"ר רק על הצד שהיא כבדוקה. ראה מהר"ם [שם] שעיקר ההיתר בנגע באחד בלילה בראוהו חי משום ספק טומאה ברה"ר, אמנם דעת הרמב"ן [שם] לטהר אשה מעת לעת ברה"ר כיון שאשה בדוקה והיא כראוהו חי.

ושמאי שמטהר, כתבו התוס' שסובר שאשה בדוקה. ובגליון מעיר, שזה שייך רק לחזקיה המטהר ברה"י, מה שאין כן לרבי יוחנן, פלוגת הלל ושמאי באופן אחר.

44. התוס' [ב א ד"ה מעת] מכריחים אליבא דחזקיה שאשה שמצאה דם ומטמאין מעת לעת, בהכרח חשיבא מקום מציאתה שאל"כ תיקשי לחזקיה שמטהר ממקום למקום. ביאור דבריהם, ראה שערי יושר [ב] שביאר, שלא אומרים אין מחזקינן ממקום למקום אלא כשהספק לענין מגע אחרים. לפיכך שרץ שנמצא בקופה במקום פלוני הקופה מתבטלת לאותו מקום וכל מה שנמצא בה נחשב שנמצא באותו מקום ממילא כשהעבירו הקופה למקום אחר נחשב שנמצא השרץ לא במקום מציאתן. מה שאין כן בדם האשה, היות והאשה נידונית בפני עצמה, שהספק בה והדם לא מתייחס למקום שהאשה נמצאת בו כיון שאינו נפקא מינה כלל, דגוף

וחכמים מטמאין אותו⁽⁴⁶⁾, לפי שכל הטומאות שיש ספק אודותם, נפסק דינם כשעת מציאתן! והיינו, שכיון שבשעת

הנגיעה היה ספק אם האדם זה הוא חי או מת, ובשעת מציאתו, כשנוכחו בבוקר מה הוא, מצאו שהוא מת, תלין שגם בשעת

כשיש חזקה כנגד חזקה, עוד יש לומר לפי דברי המהרש"א [ב א] שכשאין חזקה ילפינן מסוטה לטמא אף למפרע אם כן, הכא שמסלקינן לחזקות לפירוש המהר"ם, מטמאין ככל ספק טומאה ברה"י.

לעיל נתבאר שהתוס' [ב א ד"ה מעת] הוזקקו לתרץ למה באשה לא מטהרין משום ספק טומאה ברה"י משום שעכשיו היא ודאי טמאה קמן, הוא על הצד שלהלל נמי חשיבא בדוקא. והנה אם כדברי המהר"ם קושיית תוס' היא למה טמאה ברה"י הא הוי פלגא ופלגא חזקה דמעיקרא כנגד שעת מציאתן ונטהר משום ספק טומאה ברה"י. וק"ק שלמהלך זה יוצא ששמאי שמתהר זה משום ספק טומאה ברה"י ואינו סובר לתירוצ' התוס' שכשודאי טמאה קמן לא ילפינן מסוטה, ולא משמע כן.

אך אם ננקוט שעיקר הטעם בראוהו חי לטהר משום חזקה שכשיש חזקה גמורה לא דנים משום כשעת מציאתן כלל, [וברה"י הוי חומרה בעלמא] מובן טפי שלהלל אף אם אשה בדוקה היא מכל מקום מחמירין כשעת מציאתן לתרומה וקדשים משום שיש לה ריעותא מגופה ושמאי פליג בהא, ומשום ספק טומאה ברה"י לכולי עלמא יש לומר כתירוץ התוס'.

עוד יש להוכיח שכוונת תוס' לטהר משום חזקה גרידא ולא כדברי המהר"ם שהוא משום חזקה כנגד חזקה והוי ספק טומאה ברה"י, שהרי התוס' [ב א בסו"ד] הקשו מ"ט דרבי מאיר שמתהר אף בלא ראוהו חי מאי שנא מאשה שתולין, ותירצו, משום שמוקמינן אחזקה ובאשה איכא ריעותא מגופה, ויש לעיין מה סברו תוס' בקושייתם, אם סברו שרבי מאיר שמתהר משום ספק טומאה ברה"י טהור, מה

מרבי מאיר כאן שמתהר אדרבי מאיר גבי ספק עירוב אם נטמא מבעוד יום או אחר שתחשך שאמר, הרי זה חמר גמל, מוכיחים האחרונים שבהכרח טעמו של רבי מאיר משום חזקה שהרי לא שייך גבי ספק עירוב הכרעת רשויות ראה שערי יושר [ב ה].

אמנם בר"ש [טהרות ה ט] מפורש שאף בעירוב שייך הכרעת רשויות. ובקהילות יעקב [טהרות סא] מבאר בשם הנוב"י שכוונת הגמרא להקשות, הרי טעמו של רבי מאיר בעירוב משום שאמרינן כשעת מציאתן ומה שנידון בספק משום שיש חזקה דמעיקרא כנגדו, ובנגע באחד בלילה שמתהר רבי מאיר משום ספק טומאה ברה"י חזינן שאינו סובר כלל דינא של כשעת מציאתן. מבואר כצד א' שמודה רבי מאיר שבלא ראוהו חי ליכא חזקה דמעיקרא. ראה הערות הבאות.

46. תוס' מביאים בשם התוספתא לחלק בין אם ראוהו חי מבערב ללא ראוהו חי, ויש לבאר בב' אופנים הטעם שמתהרים רבנן בראוהו חי: א. מדברי התוס' [ג ב ד"ה איכא] משמע שבראוהו חי מבערב טהור משום ספק טומאה ברה"י ולפיכך מטהרין רק ברה"י. ב. בתוס' [ב ב ד"ה דאיכא] מבואר משום חזקה דמעיקרא שהוא ודאי חי, ובמהר"ם [שם] ביאר שכשלא ראוהו חי מבערב ליכא חזקת חי אלימה ולפיכך מטמאין מדין כל הטומאות כשעת מציאתן, אבל בראוהו חי יש חזקה דמעיקרא נגד, הוי פלגא ופלגא ומשום שהוא ספק להכי טהור ברה"י ככל ספק טומאה ברה"י. עוד מבואר בתוס' שברה"י מטמאין אף בראוהו חי, ויש לפרש או שהוא חומרה בעלמא שהחמירו ברה"י

הנגיעה הוא היה מת (47).

ותני עלה דההיא משנה דכל הטומאות דינן כשעת מציאתן — **כשעת מציאתן ובמקום מציאתן!** (48)

ששעת המציאה קובעת בטומאה רק אם נמצא הדבר המסופק באותו מקום שבו התעורר הספק. אך אם נגע באדם בלילה במקום אחד ובבוקר הוא נמצא מת במקום אחר הרי הנוגע בו טהור, דלא אמרינן כי

הטומאות כשעת מציאתן הוא הכרעה שמסלק את הספק וכיון שהרי הוא מת לפנינו כאן. אין לנו להסתפק שמא היה חי כשנגע בו. ויש לדמות לדברי השב שמעתתא [ב ד] בדין כאן נמצא כאן היה.

ויש לבאר בב' אופנים: א. דין הוא שכל הטומאות כשעת מציאתן לפי מה שרואים לפנינו ואין זה מדין חזקה אלא לא מספקינן כלל כנגד מה שנראה לפנינו. ב. מדין חזקה אלא שהכא מעלת חזקת הגוף אית לה דעדיפא מכל החזקות כל שיש לומר שמאז ומעולם היה המצב כן כדהשתא במקום זה, ראה להלן בעז"ה דברי הריטב"א במעלת מקום מציאתן.

על כל פנים, עיקר טעמייהו דחכמים, כיון שלא ראינוהו חי כאן כלל, אין לנו להסתפק ומכריעים שמת היה כאן מעיקרא ומטמאין ודאי. ורבי מאיר פליג שאפילו היה חי במקום אחר גם כן חשיב ריעותא ומספק לפנינו ולכן לא שייך לומר כשעת מציאתן, אמנם אילולא חזקת חי גם רבי מאיר מודה שאם אין ריעותא אין כאן ספק כלל ולכן אף שספק טומאה ברה"ר טהור גם בדליכא חזקה מכל מקום זהו רק כשיש ספק קמן אבל בליכא חזקת חי לא היינו מחזיקים שום ריעותא ומכריעים ודאי כשעת מציאתן לטמא אף ברה"ר, לפיכך הוצרך רבי מאיר לטהר בנגע באחד בלילה מטעם חזקת חי דאית ליה. בהערות הבאות נרחיב בעז"ה ראיות האחרונים ליסוד זה.

48. הריטב"א מבאר שמשום שלא הוחזק חי בבית זה אמרי רבנן דלא יהבי ליה חזקת חי כלל ומטמא לשרוף. ורבי מאיר מטהר גם בזה

הקשו, הרי באשה אין לטהר כן כמו שתירצו קודם משום שהיא ודאי טמאה קמן. [ובנגע באחד בלילה ל"ח ודאי מת לפנינו, כיון שאין נידון כלפיו רק כלפי הנוגע בו ואיהו עדיין קיימא בספק מגע. ראה שב שמעתתא [א ח] וצ"ע] ובהכרח שגם בקושייתם סברו הטעם משום חזקה אלא שסברו דכיון שמטהר רבי מאיר גם בלא ראוהו חי והוא חזקה גמורה אם כן, ליכא נפקותא אם יש ריעותא מגופה או לא, ותירצו דמכל מקום יש לומר כן גם לרבי מאיר, ולדברי המהר"ם שכוונת תוס' דמוקמינן אחזקה היינו, חזקה כנגד חזקה ומטהר משום ספק טומאה ברה"ר צ"ע שאם כן, אשה, בלא"ה אין לטהר מטעם זה. ראה בהערה הבאה.

47. האחרונים מוכיחים שגדר הפסק כשעת מציאתן הוא הכרעה שמסלק את הספק, שדנים כפי הנראה לפנינו עכשיו ולא מסתפקים כלל שמא קודם לכן לא היה כך. שהרי דעת רבי מאיר לטהר אף בלא ראוהו חי ובתוס' עירובין [לה ב] מייתי לתוספתא שרבי מאיר איירי ברה"ר ופשטות טעמו משום ספק טומאה ברה"ר. וכן כתב הגר"א על התוספתא [ו ו]. ובסוגיית הגמרא עירובין [שם] מקשה הגמרא מרבי מאיר כאן אדרבי מאיר לגבי עירוב שבספק אם נטמא או אבד מבעו"י או משחשיכה הוי חמר גמל ולא מוקמינן אחזקה, ואם טעמו של רבי מאיר משום ספק טומאה ברה"ר לא מובנת קושיית הגמרא. עוד יש להבין טעמם של חכמים שמתמאים אף ברה"ר הרי ספק טומאה ברה"ר הילכתא גמירי לה לטהר אפילו בדליכא חזקה.

בהכרח שטעמם של חכמים משום שכל

היכי דהוא מת הכא הוא היה כבר מת במקום הקודם, לפי שאין מחזיקין טומאה ממקום למקום! (49)

ואם כן קשיא, כיצד אמר רבי יוחנן שמחזיקים טומאה ממקום למקום?!

דלא סגי דלא הוי חי קודם לכן או בכאן או במקום אחר וכו' עיי"ש. מבואר שיסוד מחלוקת רבנן ורבי מאיר אם דנים חזקה דמעיקרא ממקום למקום כנגד חזקה דהשתא באותו מקום, רבנן סוברים כיון שנמצא לפנינו מת בבית זה ולא הוחזק כחי כלל מכריעים לגמרי כשעת מציאתן ולא דנים החזקה דמעיקרא כלל ורבי מאיר סובר שאף כהאי גונא חזקה דמעיקרא עדיפה, והטעם לרבנן כפי שנתבאר בהערה לעיל או שיסוד כשעת מציאתן חזקת דין לראותו כפי מה שהוא לפנינו ולא להסתפק כלל שמא היה במצב אחר והיות ובמקום זה לא הוחזק כחי מעולם לא מספקינן בהכי כלל וזהו מעלת מקום מציאתן כפי שביאר הריטב"א, אבל אם ראוהו חי מבערב במקום זה מודו רבנן לרבי מאיר. או שיסוד הענין מכח חזקה אלא שמעלת חזקה"ג יש לה כיון שיש להכריע על מקום זה שכן הוא היה מאז ומעולם, באופן שאין החזקה נידונית על זמן השינוי כלל.

ראה תוספות הרא"ש שהקשה, מה הראייה דלא כרבי יוחנן הרי זה פשוט שאם נגע בו בלילה במקום אחד ומצאו בבוקר במקום אחר שהיה חי דמשום הכי לא מצאו באותו מקום, ומתרץ, דמיירי שידוע שהובא לכאן על ידי אדם.

49. דעת תוס' [ב א] שההכרעה כשעת מציאתן לא הוי אלא חומרה בתרומה וקדשים אך לחולין טהור דלעולם חזקה דמעיקרא עדיפה ואף בלא ראוהו חי ישנה לחזקה כיון שהיה בחזקת חי. ועיקר הוכחתם ממה שבאשה מעת לעת מטהרינן לחולין. ראה תוס' [כתובות עו ב] שהוכיחו עוד דאל"כ תיקשי לשמואל [קידושין עט א] דלא אזיל בתר חזקה דהשתא.

דעת הרמב"ם [אבה"ט יח יד] מדייק החכם צבי [ב] שההכרעה כשעת מציאתן בנגע באחד בלילה לטמא ברה"ר הוא ודאי ואף לחולין, ובראוהו חי מבערב ה"ז ספק וברה"ר טהור. ובנוב"י [קמא אבה"ע"ז לא] תמה שאם זה מעיקר הדין מאי נפקא מינה אם ראוהו חי מבערב או לא הא אית ליה חזקת חיים גם בלא ראוהו ונוקמה אחזקתו. וביאר בב' אופנים: א. שהספק בנגע באחד בלילה אינו אם ההוא שנמצא מת לפנינו היה חי בשעת הנגיעה או לא, אלא כלפי הנוגע אם נגע במת מכלל המתים בעולם או בחי מכלל החיים שבעולם וכהאי גונא לא שייך לדון חזקת חיים. ב. היות ובמקום זה לא ראוהו חי כלל והוא הדין מת לפנינו לא דנים חזקת חי ממקום למקום כנגד שעת מציאתן. וסברא זו מוזכרת בריטב"א כפי שהבאנו בהערה הקודמת. ראה ברמב"ם [אבה"ט ט"ו ו-ז] ומוכרח בדבריו שיסוד ההכרעה כשעת מציאתן הוא שמסלק את הספק. וכן מוכרח ברמב"ם [שם טו י'] שדן ההכרעה של כשעת מציאתן אף ברה"י.

ובדעת התוס' מקשה הנוב"י מדבריהם בפסחים [צא א] שדנו להכריע כשעת מציאתן לגבי מפקח את הגל אף שהוא נידון בדאורייתא. ובחזו"א אבה"ע"ז [פ טז] ביאר דשאני התם דליתא לחזקה מעיקרא כלל כיון שנפל עליו הגל. מה שאין כן הכא ודאי דאיכא חזקה מעיקרא אף בלא ראוהו חי מבערב דלא סברי תוס' למעלת מקום מציאתן שתסייע לחזקה דהשתא כמבואר בריטב"א.

דעת התוס' רי"ד [קידושין עט א] שהכרעת שעת מציאתן היא מהתורה, ואף לחולין. ואין להקשות מנדה שטמאה רק לתרומה וקדשים,

וכי **תימא** לחלק ולומר, **דהני מילי** דתנן אין מחזיקים טומאה ממקום למקום הוא דוקא להחזיק בטומאה ודאית, **לשרוף** עליה את התרומה שנגע בה, **אבל** להסתפק בטומאה, **ולתלות** עליה את התרומה, שאין אוכלין אותה ואין שורפין אותה, **תלינן**. ורבי יוחנן

דאמר מחזיקים טומאה ממקום למקום הוא ביחס לתלייה מספק ולא ביחס לטומאה ודאית.

הא ליכא למימר הכי.

ומדעת שמואל [קידושין עט א] בקידשה עצמה ביומא דמישלם שית דלא אזיל בתר חזקה דהשתא, כיון שאין הספק בגוף הסימנין אלא **בזמן מתי נולדו**, וכמו כן בנדה, אין הספק בדם אם היה טמא לפני מעל"ע כמו שהוא עכשיו או שמקודם היה טהור. אלא הספק **בזמן** שנולד הטומאה, וכיון שודאי היה זמן שלא היה דם ולא היו סימנים, והספק מתי נולדו, הרי בכהאי גונא לא אזלינן כשעת מציאתן כנגד חזקה דמעיקרא אף אם היא קלושה שעשויה להשתנות, כיון שאין בכח החזקה לקבוע מתי היה השינוי. ואף שביומא דמישלם שית הוא בחזקת שתביא מכל מקום חשיב שהיום בא השינוי ומגלן להכריע שבוגרת היא מצפרא [ודעת רב מבוארת בתורי"ד שהוא מחלק בין יומא דמישלם שית לנדה במעת לעת, שביומא דמישלם שית כיון שהיום היא בחזקת שתביא אף שמדויק ברש"י בקידושין שאף אינה בחזקת בגרות מכל מקום יש לדון את אותו היום בנפרד משאר ימים שקדמו לו ויש להכריע שבההוא יומא הרי היא בוגרת כולי יומא כפי שנראתה עכשיו לפנינו. מה שאין כן בנדה, שאי אפשר להפריד הימים שכולהו בכלל הספק, ובבהכרח אתה בא לדון שהדבר נשתנה ממה שהיה קודם לכן. ראה רעק"א יבמות פ א] אבל בנגע באחד בלילה אין הספק בזמן אימתי מת אלא אם היה בשעת נגיעה באותו מצב ותכונה שהוא עכשיו בשעת מציאתן ובזה אמרינן שלא נשתנה וגם קודם לכן היה באותו מצב ומסיים התורי"ד "הילכך אמרינן כשעת מציאתן בין להקל ובין

להחמיר". היינו שההכרעה היא דליתא לספק כלל. ומובן היטב בפרט אם נוסף לדברי הריטב"א במעלת מקום מציאתן. כן ביאר החזו"א את דברי התורי"ד.

ראה **שב שמעתתא** [ג ו] שהאריך לתמוה על התורי"ד. [קושייתו מקופה, ראה ברשב"א [ב ב ד"ה ופריק] שהביא לתרץ כהתורי"ד והקשה כן] ובחזו"א [כתובות פ יב] מיישבו היטב.

עוד יש לפרש שבנגע באחד בלילה עיקר הספק **אם** היה **מת בשעת נגיעתו** ולא אימתי מת כיון ששורש הספק הוא במה דאיכא נפקא מינה לדינא, ובמת אין נפקא מינה להסתפק בו רק כלפי הנוגע בו, ולפיכך שמואל מודה דאזלי כשעת מציאתן כיון שאינה באה להכריע על זמן השינוי ול"ח כלל כנגד חזקה דמעיקרא [ראה רעק"א יבמות פ א] מה שאין כן בנדה מלבד הטהרות שנגעה בהם יש נפקא מינה לאשה עצמה ממתי נטמאת ובאשה עצמה הו"ל ספק מגע אימתי ראתה, וכלפי זה אין לדון חזקה דהשתא. וכמו כן בבוגרת הספק אימתי הביאה סימנין. ראה **תוספתא** [טהרות ו ו] ויש לפרש שגם שם עיקר הספק על האדם אם בשעה שהיה ודאי מגע כבר היה השרץ המטמא או לא.

וראה **שב שמעתתא** [ג ה] שהביא כמה אופנים שדנו הפוסקים להכריע כשעת מציאתן ואף לקולא, והקשה עליהם מד' תוס' דלא אמרינן כשעת מציאתן אלא לחומרא תרומה וקדשים לחוד.

כי — **ומי תלינן** כאשר יש לנו ספק טומאה ממקום למקום!?

והתנן: מחט שהיתה טמאה, **שנמצאת** עתה על גבי טהרות, כשהיא מלאה חלודה או כשהיא **שבורה**, ויש להסתפק האם נפלה המחט על הטהרות בהיותה שלימה ומבלי חלודה, וטימאה אותן, [ולאחר מכן העלתה חלודה או נשברה], או שיתכן ונפלה עליהן רק אחרי שהעלתה חלודה או שהיתה שבורה, שאז היא אינה מטמאה [כי כל הכלים שנשברו או העלו חלודה אינם מטמאים עוד].

ואומרת המשנה: הרי אותה המחט **טהורה** מלטמא, ולא חיישינן לה אפילו מספק לטמאות את הטהרות למפרע. **לפי שכל הטומאות** שהן ספק, נפסק דינן שהרי הן **כשעת מציאתן**⁽⁵⁰⁾, ואמרינן שכשם שהיא טהורה עכשו כן היתה טהורה בשעה שנפלה על הטהרות.

ודייקינן: **ואמאי** אמרינן שאין הטהרות טמאות?

לימא: **האי** מחט, הרי **מעיקרא** — **מחט**

שכתבו דמוקי טהרות אחזקתן היינו, שיש חזקה כנגד חזקה ולכן מקילים כדין דבר שאין בו דעת להשאל.

המקור חיים [תסו יא] מבאר, משום שיש כאן תרתי לטיבותא חזקת הטהרות, ומה שהמחט חלודה לפנינו, ולביאורו מיושבות כל הקושיות שהזכרנו. ומוסיף המקור"ח שאף שתוס' לעיל [ב ב] הביאו שהמקור לחזקה דמעיקרא הוא מנגעי בתים אף שיש כנגדה תרתי לטיבותא חזקת טהרה דגברא, וחסר לפניך מכל מקום התם החזקה דמעיקרא אלימה שבמקום זה הוחזק הנגע אבל במחט החזקה דמעיקרא הוקלשה שבמקום זה לא הוחזק המחט בחזקת שלם.

החידוד הלכות מפרש הטעם שלא אמרים ספק טומאה ברה"י טמא משום שהוי למפרע ועפי"ד המהרש"א [ב א] שבמקום חזקה לא ילפינן מסוטה אמנם ראה חזו"א [רטו ד"ה תוד"ה שכל] שהשיג עליו דהכא לא שייך לומר כן. ועוד יש לדחות, שכל דברי המהרש"א כשהחזקה בעיקר הספק אבל במקום חזקת טהרות ששורש הספק הוא בלא חזקה שפיר יש לדון ספק טומאה ברה"י טמא.

50. ראה תוס' [ד"ה שכל] שהכריחו לשיטתם שכל הטומאות כשעת מציאתן אינו אלא חומרה בתרומה וקדשים לפיכך הוצרכו לפרש שסיבת הטהרה כאן משום חזקת הטהרות. ויש להוסיף דאולי לשיטתם נמי לקמן [יח ב] שאף בודאי נגע, עדיין דנים חזקת טהרות ודלא כרמב"ן.

יש לשאול אם כן, למה הוזכר במשנה שהטהרה משום שכל הטומאות כשעת מציאתן. מפרשים **האחרונים** שהרי זה פשוט שמדרבנן לענין תרומה וקדשים מודים תוס' שכיון שודאי נגעה בהם המחט איתרעאי חזקתן שאם לא סוברים כלל שיש ריעותא במה שודאי נגע אם כן, במתני' להלל הסובר שמגופה קא חזיא עדיין נטהר משום חזקת הטהרות. אלא בהכרח שהחומרה בתרומה וקדשים כיון שודאי נגע הוי חזקה גרועה והחמירו בתרומה וקדשים לא למיזל בתרה ראה תוס' [יבמות סח א] **ובשב שמעתתא** [ג יג] וקהילות **יעקב** [טהרות יב].

עוד מקשים על תוס', הרי יש גם חזקה דמעיקרא שהמחט היתה שלימה, ועוד, הרי ספק טומאה ברה"י טמא אף שיש חזקת טהרה. **השב שמעתתא** [ג ה] מבאר שכוונת תוס' להתיר משום שהוי דבר שאין בו דעת להשאל, ומה

מעלייתא היא היתה, ואם כן יש לומר כי רק השתא הוא דהעלתה חלודה, אבל מעיקרא, כשנפלה על הטהרות היא היתה שלימה, וטימאה אותן.

ומדלא אמרינן הכי, מוכח, דהדין שכל הטומאות כשעת מציאתן הוא למרות חזקתה של המחט.

וקא סלקא דעתין, דהוא הדין ביחס לדין ש"כל הטומאות כמקום מציאתן" אין מתחשבין במקום האחר כלל, ואפילו לא לתלות, אלא אמרינן שרק מקום המציאה של הטומאה הוא הקובע, ואין מחזיקין טומאה למקום אחר. וקשיא לרבי יוחנן דאמר מחזיקין טומאה ממקום למקום וחוששים לטמאות למפרע במקום הקודם⁽⁵¹⁾.

ועוד שנינו שכל הטומאות הן כשעת מציאתן.

שהרי תנן: מצא שרין שרוף, שאינו מטמא כשהוא שרוף, על גבי הזיתים, וכן אם מצא ממטלית של זב המהוהא, בלוייה ושחוקה, על גבי הזיתים, הרי השרץ השרוף טהור מלטמא את הזיתים. וכן המטלית של הזב טהורה מלטמא אותם. דאמרינן שנפל השרץ השרוף או המטלית הבלוייה על הזיתים במצב של עכשו, כשהם טהורים, ולא חיישינן, ואפילו לא לתלות מספק, שמא נפלו על הזיתים בהיותם שלמים וראויים לטמאות, לפי שכל הטומאות — כשעת מציאתן⁽⁵²⁾.

וגם מכאן תיקשי לרבי יוחנן, דמוכח שאין להחזיק טומאה ממקום למקום כשם

והנה שיטת התורי"ד [קידושין עט א] שהטעם במחט משום דאולינן כשעת מציאתן מהתורה, ובשב שמעתתא [ג ו] הקשה הרי יש לומר ספק טומאה ברה"י טמא אף במקום חזקה, ותירץ, שבמקום ב' חזקות [חזקת טהרות, ושעת מציאתן] לא מטמאינן. החזו"א [רטו] מבאר ששעת מציאתן עדיפה טפי וטהור אף ברה"י, ומובן היטב על הצד שגדר ההכרעה אינה כחזקה דעלמא אלא שליתא לספק כלל כפי שהארכנו לעיל.

ראה שערי יושר [ב יב] ובנודע ביהודה [אבהע"ז קמא לא] שביארו הטעם דלא אולינן במחט בחר חזקה דמעיקרא כיון שיסוד הספק על זמן נפילת המחט על הטהרות אם היתה שבורה או שלימה ולא שייך חזקה דמעיקרא אלא כשהספק על זמן ידוע אם נשתנה או לא. אבל כאן שאין הספק על זמן ידוע לא שייך חזקה דמעיקרא שגם אם נאמר ששבורה נפלה

אין אנו מגרעים זמן שלימות המחט דאמרינן עכשיו נפלה כשהיא שבורה וכל שנאחר זמן שבירתה כמו כן נוכל לאחר זמן נפילתה ואין כאן חזקה דמעיקרא.

51. ברש"י מבואר שעיקר פירכת הגמרא כמו שבמחט אולינן כשעת מציאתן לגמרי, הוא הדין גבי מקום מציאתן לא ליחוש לטומאה כלל במקום אחר. אך התוס' [ד"ה ומי] הקשו, אדרבה כיון דאולינן לגמרי בחר שעת מציאתן שפיר יש לתלות במקום אחר. ופירשו שזה גופא תירוץ הגמרא, וכל הסלקא דעתך היה רק שאם רבי יוחנן מחמיר כ"כ בטומאה לחשוש גם במקום אחר אם כן, במחט לא הו"ל להקל לגמרי.

52. ראה פירש"י שכתב "אלמא לא מחזקינן טומאה משעה לשעה אפילו לתלות דקתני